

182

PROVIDENT SAVINGS BANK

182

P/B/i

1623.

P/A-i.

OEE Könyvtár
Áll.Ell. 2018

1851

1866

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
KÖNYVTÁRA

A

HAZAI VADÁSZAT

MULTJÁBÓL ÉS JELENÉBŐL

IRTA

DR RODICZKY JENŐ

d. k. 1876.

N/3/4

J.

BUDAPEST

PALLAS RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NYOMDÁJA

1902

KÖRNYELMI ÉS VÍZÜZEMELTETÉSI MINISZTERISÉG
ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

1

HAZAI TUDOMÁNYOS ÉS MŰVELTSÉGI AKADÉMIA

MEZŐGAZDASÁGI ÉS ÉRDESZETI TUDOMÁNYOK

Bevezetésül egy epistola.

Barátom Cyprián! — Régi jó czimboráid megbizásából meginvitáltalak egy kis vadászatra. Te levelemre kurtán-furcsán egy kérdéssel válaszolsz: mit mondana hozzá t. nőd, a ki az állatvédő egyesület alelnöke; sőt végül még azt is kijelented, hogy érett megfontolás után a vadászati szenvedélyt botrányosnak tartod.

Ki hitte volna, hogy te ilyent állithatsz, holott elvégre magad is «sportsman» vagy, habár csak a levélbélyeggyűjtés nem is oly új, mint szellemes sportjának hódolsz. És mered-e tagadni, hogy — daczára tisztelt nőd hivatalos állásának, — eltévedt pillanataidban Flobert-puskával verebekre lövöldöztél?! Szóval, Te is vadásztál. Ez kezdetnek szerény kezdet ugyan, de azért mégis arra a reményre jogosított, hogy meghívásunkat nem fogod oly ridegen visszautasítani.

Nem kívánom tőled, hogy a piros frakkra esküdjél; de még azt sem, hogy sólyommal a markodon száguldd be a határt; csak azt, hogy hébe-hóba velünk tarts, mikor puskával vállunkon bejárjuk a határt, a mit félelmesen terjengő embonpoint-ed is megkivánna. Mit koczkáztatsz véle? Akteon szomorú sorsától, — kit a haragvó Arthemisz a parthenioni forrásnál szarvassá varázsolt, — ne félj; attól megóv rövidlátó voltod! Jó erkölceid pedig annyira meg vannak kövesülve, hogy elvadulástól se félhet tisztelt nőd ő nagysága, az állatvédő-egyesületi alelnök.

Magad mondád nem egyszer, hogy a haza tőled egyetmást vár. . . Barátom Cyprián, biztosítlak védszentünk: szent Hubertus, vagy nem bánom akár szent Eustachius és szent Iván nevében, hogy a régi kornak sem félistenei, sem hősei nem kezdték meg pályafutásukat levélbélyeggyűjtéssel vagy verebekre való lövöldözéssel, hanem kezdetről fogva nagyobbra törtek, mint azt Nestor, Theseus,

Odysseus, Castor és Pollux, Akhilles és Herkules viselt dolgai bizonyítják.

De ha azok az istentelen pogányok nem imponálnának Neked, tekints körül a legkeresztényibb fejedelmek sorában és tapasztalni fogod, hogy jobbadán mindnyájan nagy vadászok valának az Ur előtt.

Hun őseink egy suta üldözésében találtak rá az Európába vezető utra. . . Árpád-vérbeli királyaink szenvedélyes vadászok voltak, majdnem kivétel nélkül. I. Endre királyról azt írja Béla király névtelen jegyzője, hogy Ketel maradékaitól a sárospataki birtokát elcsesérelte két oknál fogva: s az okok elsejének vallja, hogy ama birtok a királyoknak hasznos vadászó helyük volt.*)

Mátyás király vadászati szenvedélye és vadászkalandjairól a néphagyomány ritka hivséggel mind a mai napig emlékezik. Költőink is többször feldolgozták a vonatkozó népmeséket. Vörösmarty örök éltű «Szép Ilonka»-jában olvashatod:

A vadász ül hosszú méla lesben,
Vár felajzott nyíla gyors vadat,
S mind fölebb és mindig fényesebben,
A serény nap dél felé mutat.
Hasztalan vár; Vértés belsejében
Nyugszik a vad hüs forrás tövében.

«Istenemre!» szóla felszökelve
A vadász: «ez már királyi vad!»
És legottan minden mást feledve,
Hévvél a lány nyomdokán halad.

Mátyás király méltatlan utódja, Dobzse Lászlóról fentartotta a krónika, hogy még ő is vadászatra indult az erdőkbe, habár főleg csak akkor, ha az országban a pestis dühöngött. . . Az osztrák házból való királyaink, kevés kivétellel, híres vadászok voltak. III. Károly királyunk oly biztosan lőtte meg a vadat, hogy egy mesteri lövése után kegyencze *Trautson* gróf nem állhatta meg a megjegyzést: «Dos is a Schuss! Wär g'scheidter Ew. Majestät waren a Jager g'wordn!» . . . Mire ő felsége csitítólag megjegyzé: «Na, na, haben so a z'leben!»

De mit szólasz ahhoz, hogy dicsőségesen uralkodó királyunk 1848-tól 1899-ig 48,355 db különféle vadat hozott terítékre, nevezetesen 1190 szarvasbikát, 1310 szarvastehenet

*) *Historia Ducum Hungariae, Caput XII. Rex Andreas, de posteris Retel cambiavit illum locum duabus de causis: U. num quia utilis regibus erat ad venationes . . .*

és szarvasborjút, 1939 zergét és 1356 vaddisznót, közte mesés agyaru kapitális vadkanokat. *)

Kedves nőd ő nagysága ismert loyaltásától bizton elvárom, hogy ilyen példák után nem fogja utadat állani, ha felöltöd te is a zöld kabátot és a jövőben nemcsak akkor érdeklődöl az erdő iránt, ha a «cigaroskák» ott majálist ülnek, hanem akkor is, mikor szalonka huzáskor szüzi bájban fakadozik; vagy szarvasbögéskor teljes pompában mutatja be szépségét, vagy pedig téli időben zuzmarából ünneplő köntöst ölt magára.

Szép az erdő, Cyprián barátom, tavasszal, nyáron, ősszel egyaránt; de legszebb mégis télen, mikor olybá tűnik fel előttem, mintha a nagy természet áldozó papja volna. Ilyenkor elmélázva szemlélem a csöndes ájtatosságba merült ágas-bogas terebély tölgyeket s mellettük a sudar növéssü apró fenyőket fehér karinggel vállakon, mintha mindannyi kis ministráns fiu volna.

Oh Cyprián! ha egyszer teli tüdővel szivod a csöndes erdő levegőjét tél idején: akkor megérted talán te is, mért szeretem annyira az erdőt, a mely enyhítő balzsamot csepegtet a sziv legtitikosabb sebeibe, melyeket hol mosolygó ajakkal, hol orozva mint a hiuz ütnek rajtunk p. t. felebarátaink

Nem ok nélkül tartja a német vadász-vers, hogy: «Ha elkedvetlenedés erőt vészen rajtam, megszabadulok tőle, ha puskámat elsüthetem az erdő mélyében.»

De ha azt meg nem értenéd is, azt hiszem méltányolni fogod a költőt, ki azt énekelte, hogy: «Unter Sturmwind und Schnee dauert ein Jäger aus, seiner zärtlichen Gattin — uneingedenk.»

Csatolva küldök Neked néhány vadászati vázlatot, hátha elolvasásuk némi hasznodra válnék . . .

Vadászüdv!

*) Vadászlap 1900. évf. 226. !.

Vad és vadászok Magyarországon.

Hazánk a legrégebb idők óta nagy hirben állott és áll még ma is mint a vadászok valóságos Eldorádója és bizony nem ok nélkül. Már Freisingeni Ottó is dicsérte hazánk «venationum copia»-ját. Spieshaymer pedig, a ki magát latinosan Cuspinianusnak nevezte, nemcsak arról birt tudomással, hogy hazánkban sok a szarvas és öz, hanem tud falkákban legelésző vadkecskékről, sőt a «Jäger-latein»-ban is remekelt, azt irván,*) — igaz, hogy nem magáról, hanem a brandenburgi Markhio Györgyről (a szerencsétlen II. Lajos király gyámtyjáról), hogy egy vadászat alkalmával százhusz szarvast hozott teritékre.

Oláh püspök a főbb vadakat következő sorrendben említette: szarvas, öz, dámvad, medve, vaddisznó, vadkecske, havasi bak.

Heltai Gáspár azt írta:**) «a koronás hegyekben és Erdély környül találni különb-különféle sok vadakat, serényes ökröket, vadlovakat, jávorokat, dámvadakat, beléneket, ismét különféle madarakat, zakányokat, vadpávákat, jeles solymokat.»

A szepességi krónikások meg éppen sárkányokról tudnak, min annál kevésbé csodálkozhatunk, mert e veszedelmes species máig sem halt ki, holott a szegény bölény és jávor kihaltak, mint Ausztrália óriási szárnyas vadja a moa.

A vadászszenvedély nemzetünknel oly régi, mint hitregénk. A nagy-vadászat királyaink és nagyjaink előjoga volt, de nálunk a királyok nem fejedelmi jökgént, hanem

*) Oratio ad principes 136.

***) Magyar Krónika V. rész.

azon alapon gyakorolták, hogy a király egyuttal az ország legnagyobb földbirtokosa volt.

A kis-vadászat ellenben a Verböczy populusának nemcsak egyik legkedveltebb foglalkozása, hanem nemesi előjoga is volt a legujabb ideig, mig nem a fegyver- és vadászati adó kora ránk köszöntött.

A vadászat (mint az 1729. évi 22-ik és az 1802-ki 24-ik törvényczikkek kiemelik) a köznemes előjogaihoz tartozott. S eme jog csak annyiban szenvedett megszorítást, hogy:

1. Az ünnep- és vásárnapokon való vadászat Szt. László I. könyvének és II. Ulászló V. rendelvényének 18. czikke értelmében tilalmaztatott.

II. Ulászlónak említett rendelete eme tilalmat hosszasan indokolni szükségesnek tartotta, jeléül, hogy az illetők nem valami szigoruan vették.

2. A megyehatósági engedély mellett tilosokul kijelölt helyek: a nem tulajdonosoktól illő tiszteletben tartatni rendeltettek (1729 : 22. és 1802 : 24), mely tilalom a körülkertelt vadászkeretekben tenyésztett fáczánok és fajtyukokra nézve különösen hangsulyoztatott. (1720 : 22. 6. §.)

A földesurak azonban a fönnebb említett tilalmat összes megyebeli birtokuknak csak felére terjeszthették ki. (1729 : 22. és 1802 : 24.)

A vadszaporulat előmozdítása tekintetéből törvényhozásunk legelőbb 1802-ben jelölt ki tilalmas időszakokat (1802 : 24. 4., 5. §§.) A culturális szempont végül még csak 1840-ben annyiban kezd előtérbe lépni, hogy gyenge faültetésekben a tulajdonoson kívül mindenkire nézve tilalmaztatott a vadászat. (1840 : 9. 15. §.)

A vadászati jog gyakorlatából törvényhozásunk nemcsak a jobbágyságot, hanem a szabad királyi és szabad városok polgárait is kirekesztette. (1504 : 18., 1729 : 22., végül 1802 : 24.) E tilalom ellen vétők pénzbírsággal sújtattak. Ha pedig a földbirtokos elmulasztotta jobbágján a 3 forintnyi bírságot megvenni, maga vonathatott tisztí ügyészi kereset alá, tartozván az illető bírságot sajátjából megtéríteni. (1504 : 18., 1729 : 22. és 1802 : 24.)

De ha a jobbágy vadászati jogot nem birt is, mégis részt vehetett a hajtó-vadászatokban, olyformán, hogy a vadak által ejtett károk meggátlására rendezett hivatalos jellegű körvadászatokra egyszerüen kirendeltetett, mi alól csak a temes-, krassó- és torontálmegyei jobbágyok voltak fölmentve. Az 1836-ki VII. törvényczikkely 6. §-a eme

vadászati szolgálatot illetőleg a következőket mondja : «A jobbagyok minden egész telekről és 8 zsellért egy telekkel egybehasonlítva, egy-egy embert 3 napi (a menet és jövedel idejét beszámítva) vadászati szolgálatra kiküldeni tartoznak.» Az illetők az uraságtól olyankor ólmot és puskaport kaptak.

A vadászati szolgálatnak pénzzel való megváltása tiltatott.

Mária Terézia idejében a katonaság a vadászatot illetőleg is a kiváltságosok közé vétetett föl, a mennyiben az 1751-ben kelt hadi szabályzat szerint katonatiszteknek megengedett szálláshelyük határában kedvtöltésből személyesen vadászni, mely szándékot azonban az illető földesurnak bejelenteni tartoztak.

A katonatiszteknek másfelől tiltatott erdőkben, nádasokban, tilalmas helyeken és időszakokban, végül egyáltalán fogadott emberekkel vadászni; és vadászati jogosítványuk a halászatra ki nem terjedt.

A nemesi előjogok megszűnése után, a modern törvényhozásnak feladatává vált, a vadászati jogot a tulajdonjog fogalmának értelmében szabályozni. Így keletkeztek az 1872: VI. és az 1883. évi XX. törvénycikk, a mely azonban már több tekintetben ki nem elégít.

A «waidgerecht» jáger mellett az ujabbkor sokféle vadászspeciest ismer, a melyekben jobbadán kevés a köszönet; míg másfelől nemcsak a sólymász és a vadkannal, gerelylyel szembeszálló vadász, hanem a pákász is kihalt.

A pákász a vízi vadászatot sport és élelmi foglalkozásul üzte. Évad szerint hol fölkereste a vadmadarak fészkeit tojás-szedés céljából, hol rákászott, hol meg halászott; majd lesbe állt gémekre és kócsagokra, majd vadludakat lőtt s kalauzolta a csak általa eléggé ismert nádas labirintben a szomszédos megyékből (főleg Bihar, Békés s a Kunságból) itt egybegyülő vadászokat . . S ha úgy hozta magával az alkalom: a megközelíthetlen ingoványban egy-egy szegény legényt és szabadságharczunk után egyes politikai menekülteket is oly jól tudott elrejtteni, hogy nem született a világra oly vármegye hajduja vagy zsandár, a ki onnan előkerítette volna őket.

A pákásznak merő ellentéte a dandy-vadász, a kit *Haske* Emil boldogult barátom így jellemzett: Fényes lakkcsizmában s tollas vadászkalappal felcizcomázva, előbb végig lejt az aszfalton, hogy aztán csak a legközelebbi mezőket és bokrokat keresse fel.

Hazai vadászatunk évkönyveiben csak a legújabb korban tűnik fel a *sportvadász*, a ki tagja az «Országos magyar vadászati védegyelet»-nek, mely egyesület a hazai vadászati ügy előmozdítása körül immár két évtizedet meghaladó munkásságával és sikereivel: valóban megörökítette nevét. Szintén az ujkor szülöttje a gyógyvadász, ki mint Certl lelkes hive, a terrrainkurát a vadászattal szokta egyesíteni, — csakogy mindig tele kosár és kulacszal járván, a mit a vámon veszit: a réven ismét busásan visszanyeri.

A bölény-vadászat.

A bölény (böliny, belénd, bilind, székeleyesen : begyen, vadbival ; románul : zimbra ; lengyelül : subr, zubo) az elefánt, orrszarvu és viziló után napjaink legnagyobb emlőse.

Gróf Lázár Kálmán leírása szerint a vén him 6 láb magas, 10 láb hosszú, feje nagy, homloka széles és domború, szarvai erősen görbültek. Mélyen alácsüngő lebernyege és sűrű, fodros sörénynyel borított nyaka van. Végtagjai rövidek, szemei nagyok, sötétbarna színűek, szemfehérük rendszerint vérrel aláfutott. Az állat tekintete bizalmatlan, haragos. A köztakaró színezete nyáron át fénylő sötétes barna, télen fénytelen s kissé elfakult ; szakálla, pofái farkbojtja barnásfeketék. Borja rőt vagy szürkésbarna.

Kedvencz tartózkodási helyei — *Jaroczki* szerint, ki ezen állat szokásait Litvániában tanulmányozta, — nyirkos talaju vagy éppen mocsáros erdőrészek. Magasabban fekvő, szárazabb helyeket kizárólag csak télen szokott felkeresni és csakis akkor, ha ezek lakott vidéktől távolabb esnek.

A vén bikák, a vén vadkanok módjára, magánosan járják be a rengeteget és csak fajzás idején keresik föl a gulyát, midőn is elkeseredett élet- s halálharcot vívnak egymással a tehenekért, melyek májusban borjaznak s a borjut még két éves korában is védelmük alatt tartják. A tehenek különben alig lesznek 3 évben egyszer vemhesek. A borjak fejlődése igen lassu. Schönbrunni tapasztalás szerint ez állatok még 6 éves korukban is nőnek.

Bölények ez idő szerint még csak egy helyen találhatók Európában szabadon, t. i. Litvániában Bialovicza nevezetű falu körüli vagy 12 mértföld terjedelmű rengetegben, hol gondos felügyelet alatt tartatnak.

Jaroczki, ki a bialoviczai gulyát 1830-ban meglátogatta, akkori számát 720 darabra becsülte ; 1844-ben az «Ausland» szerint 993 darabra rugott. Ma 600—700 felnőtt állat és 50—60 borjuból áll.

Az orosz czár e gulyából csak néha-néha juttat egy-két darabot fejedelmi társainak «czári» ajándéku; mert hát ez utolsó mohikánokat kimélni kell és befogatásuk is felette nehéz. Midőn Sándor czár Viktória királynőnek két borjut ígért, 300 hajtót és 80 ügyes vadászt rendeltek ki a bialoviczai rengetegbe, kik nyolcz napi szakadatlan veszélyes üldözés után összesen csak nyolcz borjut kerithettek kézre.

Az orosz czár a schönbrunni cs. k. állatkert számára is juttatott egy bölénypárt, melytől Brehm szerint a continentális állatkertekben látható bölények egytől-egyig leszármaznának.

Régebben a bölény, hogy mennyire el volt terjedve, erre a helynevek is utalnak, mint a svájczí Wisendangen (a kilenczedik században Wisuntwangas és Wisonteswangan), a sváb Wiesentessteige s a borgói, gyergyói és háromszéki havasokbeli «bivalbércz, bivalészkos, bivalforrás», nemkülönben az oláh Do Szuzimbruluj, Jevoru Zimbruluj, Vale Zimbruluj, Piatre Zimbruluj, Zimbramyike stb.

Nyugati Európában a bölény már Chlodwig utódai alatt ritkulni kezdett. Legalább arra mutat azon körülmény, hogy a frank királyok e nemes vad vadászatát maguknak tartották fönn.

Nagy Károly idejében a krónisták szerint legtömegebben a Harzban és Szászországban tanyázott, holott a pogány szászok régi szokás szerint egy bölénynyel áldoztak a harczenének, hangozván fogadalmuk im ekképen: «Ik tif ti in ur, tu skapa un tat ros!»

Nagy Károly 807-ben a kalifa követének tiszteletére nem tudott külön mulatságot rendezni, mint egy bölényvadászatot. A krónikás szerint azonban a mord állatot megpillantva, oly nagy ijedtség szállta meg követ uramat és kíséreit, hogy iziben elfutottak. Nagy Károly ellenben szembeszállott a bösz állattal, melyet különben csakis egy Isenbart nevű frank önfeláldozó közbejöttével tudott terítékre hozni.*)

A bölény egyre ritkult. Németországban az utolsót állítólag György Frigyes porosz határörgróf lötte 1595-ben Friedrichsburg mellett. Hazánk erdélyi részeiben azonban egészen a 18-dik század végeig szerepelt.

A bölénynek Erdélyben való létezéséről tudomása volt I. Mátyás királyunk udvaránál élt olasz származású tudós Bonfiniusnak, sőt gróf Kemény József egy Mátyás

*) Raumer, Historisches Taschenbuch 1832. 388. 1.

idejében kiadott Thurócziusból azt következteti, hogy királyaink is üzték a bölényvadászatot. A könyv elején lévő iniciális betűk közt u. i. látni egy magyarosan ruházott alakot, mely vállán palástot s fején koronát visel és dár-dáját egy neki iramodó sötétbarna színű bölényre irányozza.

Közvetve említés tételik az erdélyi bölényről II. Bélának a dömösi prépostságnak 1138-ban adott adomány-levelében, a mennyiben a prépostságnak adományozott 30 erdélyi mansiones tartozmányai közt előfordul egy bölénytulok is.

Az erdélyi bölényvadászatról egy «Album Oltardianum» című német kéziratban többi közt ezek olvashatók: «Eodem Anno (1634) haben die wilden Ochsen, so in den Gebürgen von Giergaw schaarweise hausen und von die zeckeln «Begyen» oder «Beögin» gennant viel Schaden gethan, auch Menschen und Weiber, so in Wald gangen, gemordet mit den Füßen. Darumb hat der Mayláth István nach alter Gewohnheit und gebrauch der alten Woywoden auf Fabianus Tag grosse Jagd halten lassen, allwo viel Herren, Edelleut zusammkumben seyed, und auch viel und tapher gezechet worden.»

A kit a német krónika elbeszélése ki nem elégit, az a bölényvadászatra vonatkozólag megbízható adatot nyer I. Rákóczy Györgynek Borosjenei Bornemisza Pálhoz*) intézett alább közölt eredeti levelében:

Georgius Rákóczy Dei Gratia Princeps Transsylvaniae, Partium Regii stb. Istennek különös kegyelméből és jóvoltából megesevén köztünk és az Svéd- és Franczia királyok keözeött magyar édes hazánknak igenis nagy hasznára az frigykeötés, mivel követ Uraiméknak ma is hozzánk való és megmutatott hajlandóságait és emberségeiket viszonlagolni kívánjuk, annak okáért rendeltünk ezen hónap 27-ikére a Csiki és Giergyói havasainkban régi szokás szerint egy Begyénes vadászatot, melyre, hogy Kglmed is peczéireivel megjelenjék, kegyelmesen öhajtjuk. Hadgyuk azért kegyelmesen Kglmednek, hogy ezen hónap 23-dikán Görgény várunkban, a hová az összevegyülésnek helyit rendeltük, és magunk is követ Uraimékkal és számos szép uri rendekkel megakarunk jelenni, okvetlenül fegyvereivel, ebeivel és Begyi vadászathoz értő peczéireivel és veremásóival megjeleni el ne mulassza. Secus non facturus. Datum Albae Juliae die 18. Septembris A. D. 1643 G. Rákóczy m. p.

*) 1633-ban jenői várkapitány, később udvari főkapitány, majd mezei főg. nerals, ki Bethlen Gábortól Petrelint. Rákóczytól sok szép jószágot nyert adományképen. B. Annának, I. Apaffy Mihály ne-jének atyja. Meghalt 1644-ben.

Apor Péter szerint a nemzeti fejedelmek idejében a főurak kerevetjei, tábori sátrai, nyugágyai bölény- és medvebőrökkel vonattak be, mely divat is befolyhatott a bölénykiirtás gyorsítására. Mindazáltal 1718-ban a gyergyói havasokban még elég nagy számban találtattak, mi igazolja Thuróczy Lászlót,*) a ki a Magyarországon található vadak közt a bölényt is fölemlítette.

A német szakférfiak állításával, hogy a bölény teljesen meg nem szelidíthető, merő ellentétben áll egy itt fölemlítendő 18-ik századbéli történet, mit gróf *Kemény* József egy Zeyk Miklóshoz 1840-ben írt levelében a traditio után elbeszél. «Gr. Lázár Ferencz 1740-ben a szebeni országgyűlés alkalmával a gyergyói havasokban fogott két fiatal bölényt hozatott Szebenbe. Itt megaranyoztatta szarvait és hintója elé fogatta. . . .»

Különben az utolsó bölény Erdélyben állítólag 1762. október 8-án esett a vadászati szenvedély áldozatává. Ekkor a borgói Plaj magaslaton egy 10—12 éves, 542 fontos bölény-tehenet lőttek, mely időtől fogva bebizonyíthatólag nem került bölény erdélyi vadász csöve elé. Ama nevezetes nappal azonban távolról sem szakadtak meg hireink a bölényről. Benkő József tanubizonyosága szerint Udvarhelyszékben, a fülei u. n. Boroszlámos erdőben még 1775-ben is akadtak bölényre.

Sulcz Ferencz pedig 1781-ben ezt írta: Csikszékben néhány év előtt az egész csordával legelőre kihajtott egyik tehénbe beleszeretett egy bölény s annyira bizalmas lett vele, hogy esténként a falu népének nagy ijedelmére, nem csak gazdája háza kapujáig, de még az istállóba is bekísérte s úgy hajtották ki aztán a bölényt a tehénnel együtt reggelenként a csordára.

Ez a bölényről való elég romantikus színezetű utolsó hazai hírünk.

A nálunk szokásos bölény-vadászatra csak nagyon hiányos adatok állnak rendelkezésünkre. A bátor uri vadászok hihetőleg előbb valamely tisztásra csalták ki az állatot s ott szembe szálltak vele, lándzsa, hanzsár, szekerczével fölfegyverkezve. Az ekkor kifejlődött viadal merész élet-halál-küzdelemnek képzelhető, melyhez viszonyítva a mai spanyol bikaviadal ártatlan farce-á törpül.

Legtöbb esetben törbe csalhatták a bölényt. A vadász e nemét Julius Caesar is említi, az Urusról szólván, de nálunk szokásos volta kitetszik Rákóczy György

*) *Ungaria suis cum Regibus. Tyrnaviae, 1729.*

fönnebb közölt levelének ama passusából, melyben verem-ásókról tesz említést. Szól e mellett végül az is, hogy az erdélyi havasokon itt-ott látható mélyedéseket a köznép mind e mai napig bölényvermeknek nevezi.

Heltai Gáspár nem hiába, hogy külön említi a serényes ökröket és a beléneket; az *Aristoteles* Bonassusa és *Plinius* Bisonja tényleg nem azonos azzal az Urusnak nevezett vadszarvasmarhával, a melyről Julius Caesar De bello Gallico czimű művében (VI. 28.) tett említést.

Ez az urus, melyben *Fitzinger* a lápi szarvasmarha ösét vélte felismerhetni, a történelmi korban is még tényleg együtt élt úgy nálunk, mint Németországban a bölénnyel. Kitűnik ez többi közt a Nibelung-énekből, mely szerint «Siegfried» egy időben bölényt és vadökröt ölt a «Wasgaui» vadászaton :

Darnach schluch er schiere einen Wisent und einen Elch,
Starker Ure viere und einen grimmen Schelch.

Szász Károly fordításában ezen hely kevés hűséggel így hangzik :

Majd gyors irámot vert le s nagy homloku bivalt,
Mogorva négy bölényt is keze csapásával.

A Nibelung-ének egy másik helyén meg azt olvassuk :

Mit ihren scharpfen Geren si
Wolden jagen Swin Beren und Wisente;
Waz kunde kueneres gesin?

Méltó kérdés, mert : a vaddisznó, medve mellett a bölény tényleg az a vad volt, melynek teritékre hozása a bátor vadász legnagyobb dicsőségét képezte. . . .

Sólymászat.

Tér és idő felett győzelmeskedni mindenha törekvése volt a haladó emberiségnek. E célra elsőbbben az állatvilágban keresett magának szövetségeseket. Így lett hirmondója a kitartó röptü galamb és hódító utjaiban hű társa a gyorslábu ló. A vadász pedig a magasból — hova sem az ő kezdetleges nyila nem ért, sem a mi tökéletessé tett fegyvereink nem visznek — merész vadászsólymával hozatta le a röpke szárnyas vadat, vagy pedig a gyorsan iramodó nyul után küldé.

Ha annak az okát keresem, hogy mi tette a sólymászatot oly kedvelté, hogy hosszú évszázadokon át a vadászati módok legelsőjének vallhassák, a francziával én is legelőször az asszonyt keresem. A bölény- és medvevadászat erős szívet, erős kart és ép idegeket követel, de nem türte a nők jelenlétét; ellenben a sólymászati kiapadhatatlan forrásának mutatkozott a nők iránti gyengéd hódolat kifejtésére. *Arany* János Buda halála című époszában erre vonatkozólag éneklé:

Maga is bátyjával paripára mozdul,
Sólymászni fehérnép velük együtt buzdul.

Ez okon minden ország deli ifja előtt méltó becsben állott.

Másfelől a sólymászati alkalmat szolgáltatott a nagyuri fényezés és pompa festői kifejezésére. A sólymászóuri társaság mindig gazdagon feldiszitett, gyorsfutású lovakon jelent meg a vadászat színhelyén.

A sólyom, mely az egyiptomiak szent madara volt, a középkorban a nemesség jelvénye lett; abban az időben, a midőn a büszke mondás érvénye: «Nemes vadász szabadsága, a meddig az ég kéklik», a vadászati felségjogok által mind kisebb térre szorított... Ez időben a szegény nemes, kit

a vadászat gyakorlásából a potentáták mindjobban kiszorítottak, sólymot idomított magának, azzal aztán elindulhatott bárhova, szívesen fogadták. Ne csodáljuk tehát, ha tüntetőleg elvitte sólymát még az istentiszteletre is, mert csak madarával az öklén érezhette magát igazán urnak. Abból a megtiszteltetésből, melyben e madár részesült, feléje is hatolt néhány halvány sugár . . .

Nem csoda, hogy még a szerzetesek is kedvet kaptak erre a sportra, bár az 1279-ben tartott budai zsinat egyik szabályában kimondotta, hogy: «ha valamely szerzetes kutyákkal vagy sólymokkal vadászon éretnék, bárkinek megengedtetik, hogy azokat tőle elvegye.»

Habár az egyptomiak Osiris, a napisten egyik formáját sólyomfejjel ábrázolták; habár Hathort, a szerelem istennőjét egy négyzet által körített sólyommal jelképezték; habár Appolonnak hírnöke volt Homer tanúsága szerint: olyan értelemben, mint a keleti népek, sem a görögök, sem a rómaiak nem üzték a sólymászatot. Legalább *Aristoteles* és *Martial* leírásaiból ez tűnik ki. Ellenben hun őseinknek a hagyomány szerint már igen kedves sportja volt. Maga a sólyom pedig a hun-magyar pogánykor hitregés világának egyik specifikus alakja.

A koronás turulmadár Kézai szerint Attila czimere volt, de a magyaroknak is hadi jelvényük maradt hosszú évszázadokon át, egészen Szent István koráig.

A turulmadárhoz fűződik ős magyar mondáinknak talán legszebbike, mely szól Dentumoger nejének Emesének álom-látásáról, melynek okán Álmost, illetve Árpádot Turul fiának mondták.*)

Épp oly szépen, mint helyesen mondja erre vonatkozólag Nagy Gyula: «a turulmadár szereplése tündéries, végzetes, majdnem isteni. Megtermékenyíti az anyák álmát, hogy hősök szülessenek; a nemzeti hadak sorsát végzet-szerűen intézi, hosszú vándorutján kísérője a népnek az ígért új hazába.**)

A krónikások Attila czimeres madarát, melyet pajzsán viselt, Astur vagy Austur néven említik s hogy az Astur

*) Turul 1883. 29. l.

**) Erre vonatkozólag írja Béla király Névtelen jegyzője (Cap. 3.) is : «Ugek . . . erat quidam nobilissimus dux Scythiae, qui duxit sibi uxorem in Dentumoger . . . nomine Emesu. De qua genuit filium, qui agnominatus est Almus. Sed ab eventu divino est nominatus Almus, quia matris eius praegnanti per somnium apparuit divina visio, in forma asturis, quae quasi veniens eam gravidavit. Et innotuit ei, quod de utero eius egrediretur torrens et de lumbis eius reges gloriosi propagarentur, sed non in sua multiplicarentur terra »

azonos a turul szóval, kitűnik Kézaiából, ki Attila madarát ugy említi, hogy «avis, quae hungarice turul dicitur».

A turul, curul, astur név alatt — mely hol sólyomul, hol karvalyul lett lefordítva — mi karvalyt sejtünk. Azonban a tograúl szónak *Vámbéry* szerint értelme az, hogy «szétvagdaló», tehát minden pedzésre alkalmas madárra érthető. Tényleg azt látjuk, hogy a vogul nyelvben tur-uj vagy «turuj» annyit tesz, hogy keselyű, a török-tatár nyelveken pedig turgul, turgaul és turaul néven fekete sólyomfajt értenek.

Az ozmán-törököket nyugatra vitt Ertogrul (= hős Turul) fia Ozmán volt. Abdal Kumral dervis azt álmodta róla, hogy fejére egy sólyom szállt s ez szárnyait kiterjeszté föléje . . . E látományt az ozmánok hódító hatalmának előjelül magyarázta, nem helytelenül, mert Ozmán a nyugati törökök Árpádja lön és mint Ertogrul fia épp úgy «de genere» Turul vala, mint Kézaink szerint Árpád.

Pedzésre, vagyis az u. n. sólyommal való vadászatra számos nappali ragadozó madarat használhatunk; tehát nemcsak szorosabb értelemben vett sólymokat, hanem a héját (Astur palumbarius, Bechst), a karvalyt (Accipiter nisus, L.), az ölyvet (Buteo vulgaris, Bechst), kányát (Milvus regalis, Briss) stb.

Timur kánról azt irták, hogy idomitott sasokkal vadászott voína, mint azt *Brehm* a kirgizekről ma is állítja.

Bethlen Miklós életiratában (I. 243.) olvassuk, hogy gyermekkorában ölyve volt, mely házi ludat, ruczát, pulykát, sőt apró malacot is fogott, de vadmadarakat: fürjet, foglyot, még csak üzni sem akart, miért is nagyon éhezett. Midőn egy izben nyulra akarta irányozni, az ölyv egyenesen képébe röpült s úgy beléje ragadt, hogy ha Bethlen az ölyvnek a szájába hatolt kezét (már úgy mint karmait) meg nem harapja, talán el sem szabadul tőle . . .

Maguknak a sólymoknak pedzésre való értéke is felette különböző.

Minden korok legértékesebb vadász-sólyma az izlandi vagy grönlandi (Falco candicans) sólyom. Ez a madár a francziák faucon blanc-ja, a németek Edelfalke-ja, mely fejedelmi ajándékok legbecsesebb tárgya volt évszázadokon át. Becses továbbá a norvég sólyom (Falco gryfhalco) is, melynek Ingeborg keservét panasolta Frithjovtól való elszakadása fájdalmában. A kerecsen sólyom (Falco lanarius), mely hozzánk márcziusban érkezik és az Ural-hegységben is előfordul, Ázsiában kedvelt vadász-madár, mig az arabok Afrikában a Feldegg-féle sólyommal (Falco barbatus, L.), me-

lyet már Frigyes császár ismert és Falco layneri-nak nevezett, pedzik a pusztai nyulat, tuzokot és foglyot.

Ázsiában azonban főleg a vándor- és a Merlin-sólyom (F. peregrinus és F. aesalon) szolgálnak pedzésre, a kerecsen-sólyommal, mely északról szakad oda, a vadludakat és kacsákat követve vándorutjukban. Azok husán hizik, míg valamely tatár körmei közé jut, a ki aztán éhség által idomítja.

A mingreliaknál s egyáltalában a Kaukaszus népeinél is még nagy becsben áll a sólymász. Azonban valódi, vagy nemes sólyom náluk ritkán található, hanem ők is, mint azt dr. Radde írja nekem Tiflisből, főleg a héját és a karvalyt használják pedzésre; nevezetesen karvalyt foglyokra, a héját fáczánra, törpe tuzokra és köszáli tyukra.

Ha történetünk régibb irataiban böngészünk, azt olvashatjuk, hogy nálunk a sólymások különféle ragadozó madarakat használtak pedzésre és pedig az accipitert, nisust és harvichot, mely nevek alatt sólymot, karvalyt és héját kell érteni, bizonyára indokoltabban, mintha a nisus nevet fiatal sólyomnak fordítják.

A királyi sólymások, kik külön ispánok (comites falconarium) alatt állottak, rendszeren nagy kísérettel vonultak ki vadászatra, látogatásukkal néha akarattuk ellenére megtisztelve a nemeseket, kik ezért szükségesnek látták II. Endre királytól azon ígéretet kieroszakolni, hogy a királyi lovások, ebfalkárok és sólymásoknak tiltva legyen a nemesek falvaiban megszállani. Az «arany bulla» kiadása után 9 évre a királynak újból meg kellett ígérnie, hogy sem ő, sem sólymárai meg nem szállanak a nemesek falvaiban meghívás nélkül. (1231: VII. t.-cz. 12. §.) Régibb okiratainkban a terra villae Petum falconarium vagy terram Falconarium nostrorumról nem egyszer történik megemlékezés.

Az Árpád-házbeli királyok idejében a királyi sólymások (falconarii) Drauch, Dravecz szepességi községben tanyáztak. Itt sólymok idomításával foglalkoztak, mihez igen nagy ügyesség és kitartás kell, mert az engedetlen vagy daczoló madarat napokig éheztetve, egész éjjeleken hordozva, vagy hintázva kell szófogadásra oktatni, arra szoktatva, hogy az öklön ülve fogadja tápját s ha elbocsátják is valamely vadra, az utána vetett «almadár» láttára visszaszálljon a sólymász öklére.

A sólymár szerszámjai közé tartozott a sólyomkápa, t. i. egy sipkaféle fejtakaró, melylyel a sólymot megvaktották, ha engedetlen volt. Vadászat alkalmával is rajta hagyták a sipkát, míg a sólymot vadásza utána nem dobja a pedzendő vadnak.

A czifra bóbitával ellátott kápa által megvakított sólymokat a sólymászinas négyszögletes u. n. saroglyán czipelte ki a vadászterületre, míg az urát lóháton követő, czifra ruhába s ura szineibe öltöztetett sólymász vastag szarvasbőr keztyüs kezében tartotta az almadárt, egy szárnyakkal ellátott darab fát, melyet a sólyom után dobott, ha ezt vissza akarta csalni öklére; oldalán ott lógott a sólymár tarsolya, melynek egyik rekeszében élő galambot és hust tartott, a sólymok megvendéglésére; míg a másik rekeszében rövidebb-hosszabb szijak foglaltak helyet a sólyom béklyózására, tük a netalán megsértett szárnytollak kijavitására.

IV. Bélának, az esztergomi érsekségnek néhány az esztergomi várhoz nem tartozó mezőség adományozásáról szóló okmányában, szintén említés tételik sólymászokról, valamint hogy szó van egy ilyen okmányban Jolántáról, mint filia Comitum Falconariorumról. I. Lajos Anjou-házbeli királyunk fényűző udvarán természetesen virágzott a sólymász is, sőt fősólymára Magyar László irodalmilag is művelte e sportnemet, művet irván róla, mely Hiefeld Eberhardnak «Aucupatio» című művéhez forrásul szolgált.

Csak mellesleg jegyzem fel azt az érdekes jelenséget, hogy maga egy fejedelem is irt egy tractatust*) a sólymászatról. Ez II. Frigyes volt, a középkor egyik legérdekesebb királyi egyénisége, ki a német nép emlékében oly tartós nyomot hagyott, mint akárcsak Mátyás az igazságos hazánkban.

Ugyancsak ez időben a híres Albertus Magnus is irt művet a sólymászatról.**)

Mária királynéről tudjuk, hogy lovas vadász volt s midőn magánosan vadásztatott a budai hegyek közt, lovával elbukott, minek következtében 1395-ben meghalt.

Hogy a fényűző Zsigmond is gyakorolhatta a sólymászatot, természetes, mikor Lengyel Ulászló 1412-ben a régi királyi jelvényeket Zsigmondtól visszakapta, ajándékol többi közt vadászatra betanított madarakkal (avesque varii generis ad venandum instructas) kedveskedett a királynak.***)

Korvin Mátyás alatt az Anjou-kor legfényesebb vadásznapjai tul lönek szárnyalva. A rózsaszüzei által ujjabban

*) Nyomatásban legelőször Ágotában jelent meg 1596-ban, ily czimmal: «Reliquia librorum Friderici II. Imperatoris, de arte venandi cum avibus, cum Manfredi Regis additionibus ex membranis vetustis nunc primum edita.»

**) Megjelent a fentebbi munkával együtt Ágotában 1596-ban, valamint Lyonban 1651-ben «de falcionibus, asturibus et accipitribus» czimmal.

***) *Dlugoss, Historia Poloniae 1791.*

hiressé vált Solymár mellett solymosai számára vadászvárat is építtetett.

Nejének sógorát Herkules herceget pedig korának legnagyobb sólyomvadászának tartották, oly korban, midőn egy Lorenzo Medici és tudós Janus Pannonicus hangulatjeljes költeményekben dicsőítették ezt a sportot.

Különben ezen időben (1460 körül) St.-Albans apát-nője Lady Juliana Bernars is — ki szépsége és tudós volta által egyaránt kitűnt — gyakorolta a sólymászatot, és arról a sportról rimes leírást írt. (The Book of St.-Albans.)

Mátyás utódjáról II. Ulászlóról fönmaradt annak emléke, hogy 3 sólymost és egy peczért tartott udvaránál.

II. Lajos diestelen korából szintén több jellemző adat maradt fön reánk, milyen szenvedélye volt a sólymászot.

Meglehet, hogy *Dubravius*¹⁾ tulzott elbeszélésével, hogy a király az egri püspöki jószágokat kezelő tisztnek 40.000 aranyra rugó tartozásait engedte el egy sólyom és sólymárért, ki amazzal mindenféle meglepő dolgot mutatott be. Ám annyi tény, hogy a legszűkebb viszonyok közt vergődő király sólymai számára külön szolgát tartott, ki hetenkint 1 forint fizetést huzott.²⁾

Az különben szintén áll, hogy az egri püspöknek, estei Hippolytnak, igen jeles solymai voltak, melyek közül még 1519 október 12-én tiz darabot küldött a mantuai örgrófnak.³⁾

János Zsigmondról tudjuk, hogy szenvedélyes sólyomvadász volt. Midőn őt II. Soliman 1566-ban Zimonymál fogadta, többi közt mindenféle madarászotnak nemeire megtanított egynéhány sólymot ajándékozott neki.⁴⁾

A XVI. században a török világ minden nyomorúságai közt sem szűnt meg ezen költséges sport. Ez idők egyik leghatalmasabb Nimródja, Zay Péter, Morvaországban is idomittatott magának sólymot. A felsőmagyarországi várnagyok pedig — mint nyugaton a fejedelmek — mint az egy 1588-ki számadásból kitetszik — sólymokat ajándékoztak volt egymásnak.

A sólymárok nyomát több hazai községben még későbbi időkben is követhetjük. A török korban Erdélyben éltek oly Solymász nevü jobbágyok, a kik a török császár-

1) Historia Bohemiae 1602. 268. l.

2) Fraknói, II. Lajos és udvara.

3) Fraknói u. o. 53. l.

4) Kőváry. Viseletek és szokások a nemzeti fejedelmek korából. Pest, 1860.

nak adó fejében sólymokat tartoztak adni.)* Páva községben még 1635-ben a lustrális könyv tanúsága szerint 17 sólymár család lakott.**)

Lassankint azonban a löfegyverek háttérbe kezdtek szorítani a régi vadászati módokat, köztük a sólymászatot; úgy, hogy végül már csak a fejedelmek s egyes dúsgazdag urak engedték meg maguknak azon luxust, messzeföldről hozott idomított sólymokat és a sólymászattal járó nagy személyzetet tartani.

I. Lipót császár sólymászataánál p. o. 24 egyén volt alkalmazva, kik fizetésül évi 13.665 frtot huztak.

III. Károly 49 egyént alkalmazott sólymászataánál, jóllehet, hogy csak gémekre és kócsagokra sólymászott, mely czélból Laxenburgban és Bécs-Ujhelyben 2 gémápolót tartottak. A személyzet élén a fő udvari sólyommester állott, kinek oldalán egy udvari sólymárhivatali titkár működött. Ezen udvari hivatalok ma már névleg sem léteznek, ellenben az angol conservatív szellem megóvta a sólymászati emléket a St.-Albans hercegek abbeli czimében: Angolország sólymármestere.

A mult század 30—40-es éveiben újból megpróbálkoztak a sólymászattal úgy Angolországban, mint Németalföldön. Egy lelkes angol pláne elvitorlázott akkoriban Izland szigetére, hol egy évet töltött csupán azon czélból, hogy magának és barátjainak ott nemes sólymokat beszeressen. Midőn velük szerencsésen megérkezett Dániába, késő ősz idején sem rettent vissza egy veszélyes utazástól a háborgó tengeren, csakhogy sólymait az országutak dőczögése, pora és sarától megóvja.

Az akkori próbálkozás azonban tartósabb eredményt nem mutatott föl. Ellenben Szt.-Pétervárott újabban ismét megalakult egy társulat, mely főadatává tűzte a sólyomidomítást; azonban távol attól a czéltől, holmi középkori romantikát feleleveníteni, ellenkezőleg csak azon praktikus taktikai czélból, az ellenség hirhordó póstagalambjait pedzeni.

Nagy kedveltségnek örvend azonban a sólymászati még mind a mai napig a Kaukázusban. Proskovetz Miksa barátom, az oly tragikus véget ért kiváló férfiú, leírta, mint találkozott Skatalaj városa előtt a sólyomvadászatról, pedzett fáczánnal hazatérő lesgiai lovaggal s agarait pórázon vezető kísérelőjével. Perzsiában járt utasok is beszélnek,

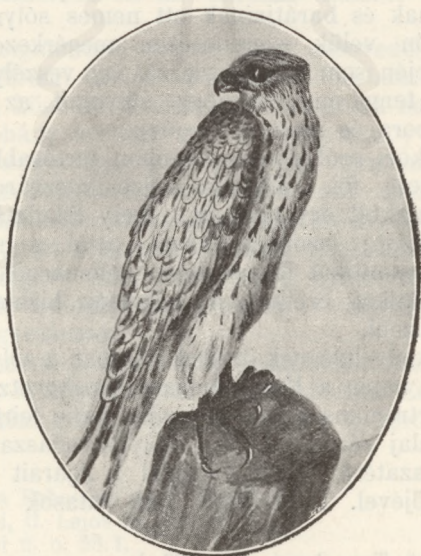
*) Benkő, Transilvania I. r. 133. 1.

**) Orbán Balázs. A Székelyföld leírása. Pest, 1869. 3. k. 1476.

hogy ott a sólyom még mily nagy becsben áll és agár társaságában lesz pedzésre használva. Ha pl. fölugrik egy nyul, a vadász először agarát bocsátja utána, csak azután a sólymot, mely egy ideig a levegőben kóvályog, mire nyilsebességgel lecsap áldozatjára. Ez megzavarodva talán még egy ideig magával czipeli, de csakhamar ott terem az agár is, hogy a vadat a sólyomtól átvegye. Ily kombináltan vadászik a perzsa a fürge lábu gazellára is, mely czéllből a lovasok kosarakban hordják magukkal az agarakat, hogy a kifáradtakat ujjakkal pótolják.

Afrikában is nagy becsben áll még a sólyom egyes arabs törzseknél. Midőn boldogult Rudolf trónörökösünk Egyiptomban járt, neki is bemutattak egy fehér burnusba öltözött sheiket, öklén kedvelt sólymával, ki aztán társai-val a náluk divó vadászat ezen módját bemutatta, melynek színpompás rajzát ránk hagyta Rudolf főherczeg egyik utleirásában.

Ha az ember végig fut a sólyomvadászat történetén, a sajnálkozás érzete szinte erőt vesz rajta, hogy a középkor e pompás tartozéka Európában teljes hanyatlásnak indult. Ma már a sólyom csak egyes czimerekben, vagy pedig mint a nagyapponyi gróf *Apponyiakéndál*, sisakdisz gyanánt szerepel.

Agarászat.

Miként a solymászat ösrégi sport, az agarászat első kezdetei is a mythosz homályában vesznek el. S miként a Turul nemzeti madarunk, az agárról is állithatnók, hogy nemzeti ebünk, a mely honos volt a fejedelmi palotában és a nemesi kúriában egyaránt, a melynek elmaradhatlan tartozéka volt hosszú évszázadokon át, a míg egy ridegebb kor le nem döntötte a galambduczos udvarházat és számüzte az agarat. Ha nem volna e nemzetségnek dombszögi és bugaczi Mokány Berczi ur «Szellő»-jében egy irodalmi képviselője: talán nem is emlegetnék többé azt a szikár nyalka ebet, legfőlebb egy német zoologus, a testes mopszlik, mogorva doggok, löcslábu tacsók, fashionable foxhound-ok lelki örömeire; konstatálva, hogy az agár kihalt, akár a mammuth és a kivi-kivi.

Lelkem mindazáltal visszaszállong a messze multba, hogy keresse az agár dicsőségét. Pihenőt tart Egyiptomban, hol négyezer évvel Krisztus sz. e. a Shefra-dinastiának egyik gyöngé liliomszála, karcsu agarának okos fejét simogatja. S a hogy látom az agár képét a mayduni Niastán, önkénytelenül felvillan agyamban a kérdés: vajon mi volt a neve az egyiptomi királyleány agarának, Cziczke, Pille, Szélvész, vagy talán Villám. . . De nem akad Ebers, a ki erre felelni tudna.

Nagy nemzeti fejedelmünknek, Bethlen Gábornak — bár maga ritkán vadászott — a két kedvenczen: a «Kormos»-on és «Hóká»-n kívül mindig volt négy-öt palotás agara. Ezeket apródja Kemény János, a későbbi fejedelem, sajátkezüleg etette.

I. és II. Rákóczy Györgyök levelezéseiből kitünik, hogy mind a ketten passzióval üzték az agarászatot. Például 1640. évi augusztus 14-dikéről azt írja a fejedelem ifjabb Rákóczy Györgynek: «Az agarad itt vagon, nemsokára

küldöm; egynehány napig jól tartottam.» — Lórántfy Zsuzsánnának 1647. október 24-iki kelttel meg azt írja: «Nekem tegnap szép mulatságom volt, mert csak ebéd után fogattam kilenczven nyulat, három özet.»

Bornemisza Anna gazdasági naplójából kitünik, hogy Apaffy Mihály udvaránál 54 vizsla és 83 kopó mellett 125 agár élte világát, mely közül nyolcznak «palotás» rangja volt.

A jó agár nevelésére nagy sulyt fektettek öseink, minek következtében gyözös agaraik a külföldön is keresettek voltak. A török udvar gyakran ajándékozott magának jóféle agarakat. Mily becsben részesült az agár, kitünik ama szóhagyományból, mely szerint Mátyás, az igazságos, a Zeykek egyik ösét megjutalmazni akarván, felszólítá, hogy kérjen tőle valamit; Zeyk pedig egy pár királyi agarat kért, mire éppen egy egész falkát kapott, melynek ivadéka állítólag csak a szabadságharcz alatt pusztult el.

Öseink azonban nemcsak nyulat fogattak az agárral, hanem azt nagy vadra is idomitották, mint ezt Ujfalvy Sándor írja báró *Bornemisza Józsefről*, ki farkast is üzött agárral.

Sok hires agarásza is volt országunknak. Akadt köztük olyan mint *Bethlen Sándor* gróf, akit karonfogva kellett az ebédlő asztalhoz czipelni és nyeregbe emelni. De ha a nyeregben érezte magát, el is feledte minden baját és naphosszat elagarászgatott, mint azok a köznemes agarászok, a mult század közepén, a kiknek egyik legtipikusabb alakja: *Recsky* Bandi volt, a ki oly legendás alakja agarászainknak, mint az utolsó solymászó nemes.

Egy izben, — beszéli *Kerekes Géza*, — a bufelejtő csöndes *Recskynek* igen roszul festett. Játék végén tartozása fejében tizenkét tehenét vagy négy agarát ajánlotta föl nyertes czimborájának, ki maga is agarász lévén, kapva kapott az alkalmon, hogy a *Recsky* hires agaraiból szerezhessen. Választása az agarakra esett, mire *Recsky* kikötötte, hogy uj gazdájuk személyesen jöjjön el értők. *Recsky* azonban csakhamar megbánta ígérését, melylyel billikomos agarai más kezére kerülve, leverhetnék a megmaradandókat. Ezt minden áron meg kellett akadályozni. *Recsky* tehát könybe lábbadó szemmel összeviessza ölelte elkártyázott kedveltjeit s aztán felakasztotta őket, mert hát az dukál az agárnak, nem az agyonlövetés. Midőn a szerencsés nyerő jött az agaraiért, azok ott lógtak szomoruan a kutágason és *Recsky* váltig biztatta, hogy hát csak rakassa kocsira, mert ő az ígérését be akarja váltani; de azt, hogy élve adja oda a négy agarat, nem ígérte.

De hát Recskynak megbocsátottak még vaskosabb cselekedeteket is. Mikor 1848-ban fölkerült népképviselőnek Pestre, miként a középkori nemes a sólymát magával vitte a templomba, ő is magával hozta kedvelt agarait, melyek természetesen sok kárt okoztak itt a kertészkedő sváboknak, eszeveszetten futkározván ültetvényeikben. A miatt fel is förmedtek s egy izben pláne elfogták a Recsky agarait s panaszszal járultak az alispán elé. De Nyáry Pál nem üldözte úgy a kutyákat, mint az mai nap szokás. Recskynak mi baja sem történt, sőt a szitkozódó svábok kerültek hüvösre azért, hogy a nemzet egyik képviselőjét sértették.

Recsky Bandi a debreczeni országgyűlésen is megjelent agaraival és szabadságharcunk leáldozása után, hol itt, hol ott kopogtatott be a billikomos agarakkal, melyeket abban az időben, midőn az önkény elkobozta a löfegyvereket, új dicsfény kezdett környezni.

Az agarászok ama szomorú napokban messze földről sereglettek össze, hogy fölhajtsák vaczkából a nyulat és kipróbálják egymás agarait, ki «győzős», ki pusztán «sebes» vagy pedig «mohó». Melyik kapja el a nyulat «zsinórban», melyik «vág keresztbe», melyik «karikára», melyik viszi orrán a nyulat, melyik billenti meg csak, hogy «elállva», szégyenkezve a nyereghez szorul.

Mikor Toviknak az ősi kastélynak fénye kialudt, Recsky hol az egyik, hol a másik jó barátjához látogatott el agaraival, — akárcsak hajdanában az elszegényedett nemes az ő sólymával — egyedüli nemesi attributumával, — míg fáradt fejét 1886-ban nyugalomra hajtá... Fuit, — irhatták volna az ő fejfájára is . . .

*

Vadászati műnyelvünk szerfölött szegény s csak legujabban részesül némi ápolásban. Annál használatosabb a cseh jágerek által terjesztett német és hunting-sport útján meghonosított angol vadásznyelv. Egyetlen egy kivétel agarászati műnyelvünk, mely nemcsak változatos a kifejezésekben, hanem felette gazdag «találó» műszavakban.

Az agarászatot általában már csak holmi rusztikus mulatságnak kezdik tekinteni; az agártenyésztést sem kultiválják oly odaadással, mint hajdanában, a mikor egy-egy billikomos agárnak hetedhét vármegyére kiterjedő hire volt.

Sajnos, a jó agár még ott is pusztul, a hova a civilizációnak jóformán még a szele sem ért. Beszéli, hogy a turkomán agár, tetszetős külsejű apró fajta állat,

Ázsia legsebesebb és leggyőzősebb agara, szemlátomást kihalóban van. Helyét mindinkább elfoglalja az a hosszú selyem-szőrű, erős csontú állat, a mely orosz (barzoi) agár néven a németeknek jelenleg kedves luxus-ebük. A jó ég tudja, miért mondják oroszoknak, holott ez a fajta nemcsak Oroszország északi és középázsiai tartományjaiban van elterjedve, hanem Perzsiában szerte található, az arab sejkeknek kedveltje, sőt Aethiopiában is honos.

No de sok más kérdés is van, a melyre nem tudunk igazában felelni; például arra, miért nem jutott az agárnak nagyobb szerepe a mi heraldikánkban, holott az *Engel* grófok czimerében arany nyakravalóval ékitett befelé ugró két agár látható s a *Schloissnigg* bárók czimerét is két fekete agár tartja, — pedig erre a megtiszteltetésre semmi ősük reá nem szolgált.

Tisztelem azt a szobrászt, ki elsőbben faragta ki márványból a nyalka agarat Diana istenasszony kísérelőjeként és tisztelem mindazokat, a kik annak a szép sportnak felélesztésén fáradoznak, mely heves mérsékletünknek és nemzeti jellemünknek bizonyára jobban felel meg, mint a vadászat bármely más neme.

Az agarászat nevelt hazánknak bátor ifjakat és edzett férfiakat valamint általában ügyes lovasokat. Igaz, más testedző sportok léptek a helyébe! De hát az nem változtat a tényen, hogy az agarászat, a mint mi gyakoroltuk, tényleg nemzeti sportnak volt mondható.

Nem vigasztalás az, hogy a mint a nyugaton a sólymzászt örökébe a parforce vadászat lépett: nálunk a kopószás átvette az agarászat örökét.

Kényes dolog a fölött vitatkozni, melyik a szebbik sport, mert hát kinek a pap, kinek a papné. Azért készséggel elismerem, hogy szép, idegfeszítő jelenet, midőn a «gon avay»-ra csaholó kopók után neki eresztjük a kantárt. . . Izgalmas dolog sikon-bokron követni a falkát és a megelégedés bizonyos érzetével szállhatunk le az órák hosszat tartó hajsza után lovunkról, tapasztalva, hogy sem nyakunk el nem tört, sem lábunk ki nem ficzomodott. Szó sincs róla, hogy nem szép a szimatra (sentre) való vadászat. De nekem éppen az tetszik az agarászatnál, hogy folyton figyelemmel kísérhetem a küzdelmet, mely az üldöző és az üldözött közt kifejlődik, a kiket a természet egyenlő fegyverekkel — sebesség és ügyesség — ruházott fel, melyek mellett a ravaszságnak is érdekes szerepe jut. Ugy tapasztaltam, hogy az agarászat a lovaglási ügyességet, merészséget, gyors megfontolást egyaránt fejleszti s nehezebb

terepviszonyok mellett annyi esélyt is mutathat föl, mint a kopószás, azonfelül pedig az a lényeges előnye van, hogy magunkban, valamint kisebb-nagyobb társaságban gyakorolhatjuk.

Agarász és agarász közt persze nagy a különbség. Magam például csak egy vagy két agárral szerettem agarászni, akkor kettővel, ha kölyök-agarat kell bevezetni. De volt is mindig sebes és győzős agaram, mely nem remekelt az «inzselléreskedés»-ben.

Báró *Podmaniczky* Frigyes, a régi agarászgárdának egyik kiváló tagja, a «Vadászrajzokban» érdekesen osztályozta az agarászokat, a kiknek rosszabb típusai ugylát-szik hosszabb életűek, mint a javabeliek. Nem sokra becsülendő *Podmaniczky* szerint az, a ki szerfelett sovány agarainak egész falkájával szokott kiindulni: «Van többnyire egy, a többieknél sokkal jobb, de talán azért még korántsem jó kutyája. E vezér-kutya szorgalmának s a hátuljáró falka ügyességének köszöni ama legbensőbb meggyőződését, hogy az ő kutyája rendkívül jó és minden nyulat elfog. Természetes, mert az egyszer megcsapott nyul bármely oldalra fordul, a hátrább futó és leselkedő kutyák utjába hanyatlik.»

Legutálatosabb azonban a gyalog-agarász, ki csakis pecsenyevadász számba mehet, mert azt tapasztaltam, hogy őt csak «a vad bírása» vonzza. Nagyon megutáltam az e fajta agarászokat, helyesebben agaras vadorzókat a torontáli szerbeknél.

Különösen sok bosszúságot okozott nekem egy rácz községi bíró fia, ki oly ügyes volt, hogy kerülőim sohasem tudták agarait lőtávolságra megközelíteni.

Egyszer azonban magam értem a tilosban. Lekapom fegyveremet, hogy agarát lelőjsem. Erre ő egyet füttyent, és agara lábai közé szalad. Most már nevetve biztat, hogy csak tessék hát löni s agarával lábai közt lassankint visszavonul. De azért a német professzorok most is váltig állítják, hogy az agár a legbutább, az idomításra legalkalmatlabb eb.

Sokat tudok megbocsátani, de a mit a német vadászati szakírók az agár butasága, az agarászat barbár, nem «weidgerecht» voltáról összefirkantottak, az egyenesen — «polizeiwidrig» dolog! De fájdalom — nagyon igaz Duhamel szava: «Il n'y a sotise qui ne trouve un sot qui la prône».

Igy mind gyakoribb lesz az a felfogás, hogy az agarászat barbár multság. Én meg nem egyszer azt kérdeztem

magamtól: valjon mivé váltam volna, ha az agarat, legénykori hű kísérőmet, holmi tudákos elméletek kedvéért én is száműztem volna magamtól és nem hajszolom a nyulat?

— Feleletem: «Bizony, az élet jócskán elnyűtt ugyan, de ha nem lettem volna agarász, olyan volnék már ma mint egy ócska galucsni!»

A középkori lovag sirkövét vagy a sólyma vagy hű ebének alakja diszíté. Ha nekem sirkövet állítottok — a mi nem éppen bizonyos — barátaim, vésetek rá egy agarat azzal a jelszóval: «Hajrá!»

Vaddisznó-vadászat.

A vaddisznó, vagy mint a középkorban nevezték: Erdei, utolsó sarjadéka egy ősrégi hires, — hogy ne mondjam hirhedt — nemzetségnek.

Sanyaru sors! Hazátlan, árván, elhagyottan bolyong a rengetegben, mely egykoron dicső üköseit uralta.

Igaz, Erdei nem a nap fia s nem öcscse a holdnak, mint a chinai császár; nem is vezetheti leszármazási gyökereit Venus méhéig, mint Caesar; sőt . . . de e hasonlat odiumát hallgatással háritom el magamról. . .

De Erdei bizvást elmondhatja magáról, hogy családfájának gyökérszálai a mythos homályába vesznek . . .

A legterebélyebb nemzetségfák szerény gyalogbodzává törpülnek Erdei komám mammuth-nemzetségfája előtt!

Kétséget sem szenved, hogy leszármazását a Dinosaurius-család egy nagynevű tagjára: az Iguanodonra vezetheti vissza! . . .

Iguanodon, der Lümmel (mely melléknevet Scheffel ruházta rá), máris a vastagbőrűek némi jellegvonásait mutatva föl és világát a kréta-formációban élte.

A miocen epochában többi közt a nemzetségfája négyfelé ágazott. Messze vezetne, Erdei genealogiáját elsorolni ad normam: Ábrahám nemzé Izsákat; Izsák pedig Jákobot, stb.; elég fölemlíteni, hogy az Anaploteriumok, Anthracoteriumok, Adapisok, Choeropotamusok, Entolodonok, Hypopotamusok, Hyoteriumok, Hyracotheriumok, a fajokban gazdag Palaestheriumok stb. közelebbi, távolabbi rokonságban állanak hozzá; s hogy e rokonsága az özönviz előtti korban szerte uralkodott a föld hátán.

A «vastagbőrűek» vagy «sokcsülküek» nemzetsége az özönviz előtti korban Európában volt képviselve rhinozerothák, vízi lovak s tapirok képében. . . holott itt mai nap e vitézrendnek Erdei az egyedüli képviselője, utolsó mohikánja, a kinek ereje és bátorsága, valamint kegyetlensége számos költői hasonlatra adott okot.

Hektor és Ajaxról azt mondja az «Ilias», hogy egymásra támadtak, mint az erdő kanja harczi erővel.

Shakespeare meg az uzurpátor III. Rikárdot mérész képbén vadkanhoz hasonlítja, mely vérüket iszsza, mint a moslékot, s testüket kivágja magának vályuképen.

A vadkan veszélyes voltát bizonyítja Vénus asszony, a ki, ha a hitregének hitelt adhatunk, maig is siratja Adonist, kit egy vadkan ölt meg.

A kaledoniai vadkant, mely az Erymanthos hegyről Elis, Achaja és Árkadia tartományokat meglátogatta, széttepte Ankaeost: csak egy Herkules győzhette le.

Zrinyi a költő, Csáktornyan állítólag egy vadkantól kapott seb következtében hunyt el.

Maga Miksa német császár irányában annyira megfeledkezett az illő decorumról egy «vágó», u. n. nadrágfoltozó kan, hogy ő felsége halála napjáig sántított a «recontre» után.

Egy másik uralkodó, II. Ferdinándról szintén megemlékezik a krónika, hogy csak egy paraszthajszálba mult, hogy élve került meg egy vadkan-találkáról.

Mi több: még III. Károlyt is megszorította Pozsony körül egy vadkan! Azonban az ő szerencséjére s azok szerencsétlenségére két vadászsegéd volt közelében. Ezek dákosokkal Erdeinek hirtelen elébe kerülvén, megejték a dühöngőt. De minekutána az etiquette szoros szabályainak ellenére nagyot vétettek s ő felsége jelenlétében a dákost hüvelyéből kirántani merészelték, annakutána 14 napi árestomban elmarasztaltattanak.

Hogy a vadkan nem civilizálódott, bizonyítja a következő tény. Cserépfalván, a Coburg herczeg egyik birtokán történt az eset, hogy a sűrűségből kitörő vadkant három lövés fogadta, mire czombjában találva egy bokor mögött meghuzódott, honnan egy jól irányzott ficzkótöltés ismét kizavarta. Erre a dühös állat rávetette magát egy utjában álló erdőkerülőre s azt földre tiporva, agyarával preparálni kezdte. Csak a kilencedik lövés vetett véget a dühöngő életének.

Az idők folyamában igen különböző alakot öltött a vaddisznó-vadászat. Legegyszerűbb neme kétségtelenül az volt, midőn a vadász az agyarkodó kant egy szál gerelyre kihívta, «Úsz-usz» kiáltást hangoztatva; mire a dühétől elvakult állat maga rohant az eléje nyujtott fegyver elébe. Ha az ember régi képeken szemléli a vadkan-vadászat e nemét, szinte kedve kerekedik az utánzásra.

S tényleg utánozták is a német udvaroncoknál divó nagy pompával tartott u. n. «eingestellt» vadászatoknál, azzal a kis módosítással, hogy a kant a konvencionátus udvari vadászok előbb törbe ejtették és midőn a magas uraságok elé került, két markos legény fogta a hátsó csülkeinél. Csak ekkor állt vele szembe a bátor nagyuri vadász, illő módon fölnyársalva a lefülelt vadkant.

Nem sokkal fárasztóbb a vadkanvadászatnak az a neme, mikor a puskás a löszéken kellő biztonságban elhelyezkedve, egymásután lepuffogatja az elébe hajtott serte vadat. Ily módon hozhatta terítékre kanjait I. János György szász király, kiről fennen állítják, hogy 1611-től egész 1653-ig 28,000 vaddisznót részint maga ejtett el, részint — másoktól elejteni látott. Nemkülönb II. György, III. Fülöp spanyol király és Ulrich württembergi herceg is ilyen löszékmesterek voltak.

Vadaskertekben egyes nagy urak most is tenyésztenek vaddisznókat, ezek azonban távol sem oly félelmetesek, mint a szabad rengetegek lovagjai.

Eisgrubban a *Lichtenstein* herceg vadaskertjében néhány évvel ezelőtt jelen voltam egy vaddisznó-etetésnél; az ez alkalommal élembe tárult látvány sajátságos voltánál fogva megérdemli annak elbeszélését.

Egy őszi nap alkonyatán vezetömmel a szálas erdőbe behatolva, egy magános helyen álló, szilárdan körülkerített kunyhóban foglaltunk állást, mialatt a vadászlegény dobját csörgette. Csakhamar a szélrózsa minden irányból kerültek elő a vaddisznók, de sejtették vagyis szimatolhatták az idegenek jelenlétét, mert jó sokáig nem akartak közelebb kerülni. Végre azonban egy tekintélyes külsejű vadkan nekivetemedett s oda törtetett a kunyhó elé, a többiek aztán nyomban utána.

A legény tengerit szórt eléjük, mit jóízűen ropogtattak. Valóban sajátságos látvány volt! Közel kétszáz vaddisznó, köztük nem egy hatalmas agyaru kan, sivitva küzködve egymással s törve magukat az eleségért, mit a legény hosszú vonalban eléjük szórt. . .

Bár az Erdeit nálunk minden időben pusztították, maradt még irmagja elég. A 16-ik században az én adataim szerint ugyan nálunk is ritkulni kezdtek a rengeteg lovagjai, de a 17-ik században ismét elszaporodtak. Valószínűleg a házi disznó szökevényekből került contingens, mely ama mozgalmas időkben sokszor utat talált az elszabadulásra, gyarapította soraikat. A 18-ik század elején némely helyen valóságos csapásként jelentkeztek a vaddisznók.

A vásárhelyi krónikás szerint, mikor a törökök kiűzetése után a nép visszaszállingózott régi lakhelyére — «elhülének, itthon szarvast, vadkant, sok rókát lelének».

Mérken 1870 körül, január hóban tartott vaddisznóvadászaton egy napon 25, a másikon 17 vaddisznót lőttek s ezek közül négyet «gyöngéd» női kéz hozta terítékre.

Mint lovas nemzet, a magyarok lóháton is szoktak volt Erdeire támadni, mint az mai napig a beduinoknál szokásos. A németek meg igen korán kezdték disznófogó ebekkel, — melyek hivatalos neve «Saurüden» — lefűlelni az Erdeit, mely aztán sokszor úgy megfizetett jobbra-balra, hogy közmondásos lön: «Wer Schweinsköpfe essen will, muss Hundeköpfe daran setzen.»

A kutya különben természetes ellensége a vaddisznónak, azért mindenféle fajtájut lehet a sertevad sikeres hajtására oktatni, kezdve a komondortól, vagy elrontott vizslától, le a borzebig. Mondanom sem kell, hogy az erős kopó mégis elsőseget érdemel, mert legsikeresebben üldözi és lefűleli. Van a disznó-fogók között olyan, melyet a legerősebb kan sem rázhat le magáról, mert jobb fülét elkapva, hátán át balfelére ugrik, midőn a kan többé meg nem vághatja. Rendszerint azonban nem egy tapasztalatlan vagy tulheves ebet szokott megcsufolni, mint azt Geusknak egy vaddisznóvadászatot tárgyazó gyönyörű képén szemlélhetjük. A ki látott valaha vaddisznóba csimpaszkodott disznófogót, meg fogja érteni Homért, ki az «Ilias»-ban Hektort, midőn a göndörhaju achaeusokat üldözte, disznófogóval hasonlította össze.

A parforce-vadászat sem utolsó mulatság sertevadra, mint ez Thüngen költői leírásából is kitetszik, melyből csak néhány sort jegyzek ki. «A nap csak épp most kelt föl, megvilágítva az őszi diszben pompázó sötét fenyves erdőt. Nagyszámú vadász-társulat vonul föl lóháton az erdőbe, kísérve a nyugtalan ebfalkától. Midőn a vadászok elhelyezkedtek, a kipróbált disznóhajtót eleresztik a fűzelékről. Mint a sátán, úgy rohan az erdőbe, s csakhamar hangot ad, főlhajtotta a vadkant, mely dulva-fulva ront ki egy tisztásra. «Vulló» kiáltással üdvözlik, s a mint csörtetve újra az erdőbe ront, hova vad száguldozásban kíséri a csaholó ebfalka, nyomában a lovasok serege. Végül úgy látja, hogy nincs menekvés. Elszántan megrohanja a nyomában levő ebeket, de hiába, mert a leghatalmasabb már belecsimpaszkodott a fűlébe. Ádáz dühben hol jobbra, hol balra vág s nem egy tátongó seb nyílik nyomában. Aközben megérkezett a peczér is, ki biztatja már-már kimerülni látszó ebeit, mire két

vadász fölemeli a lefülelt állatot hátsó csülkénél s jobb oldalra dönti. Ekkor a gazda vagy ezzel megtisztelt előkelő vendég leszáll a lováról s tarkókését a ballapoczká mögött az állat szívébe döfi. A vadkan kiszzenvedett s vigan hangzik a kürtök hallali szózata.»

A vaddisznó — az egy Coburg herczegségén kívül — sehol sem részesül tilalmi védelemben. Még a szeretet papjai is kikötötték maguknak Nagy Károlynál a szabadalmat, hogy Erdeit üldözthessenek és öldökölhessenek, — azon indok alatt, hogy az emberiség bölcsessége csak úgy menthető meg az enyészettől, ha a tudományokat tartalmazó foliansok és quartansok disznóbőrbe köttetnek!

De jóllehet Erdeit a legaljasabb duvadak módjára törvényen kivülinek állították mindenha, kit régibb és újabb vadásztörvények szerint bárkinek, bármikor s bármivel elpusztítani jogában áll: mégis Tomay János jobbágy megjárta, hogy Erdeit löni merészkedék, mint ezt egy 1557-ből kelt s Mezölaki Ferenczhez intézett levélből kivehetni. Ebben a levélben Bornemisza Mátyás a következőket írja:

«Egregie domine domine mihi observande, serviciorum meorum perpetuam exhibicionem. Towaba en az kemed lewelet megerttetem (stb), hogy en az Tomay Janus jobbagyty fachan lwny ala hyttam volna es itt megfogattam es harom palchaval verettem, az otan (stb) az yegbe haromzer buktattam volna; byzonynyal irom meg ke-nek ugy volt, hogy en hivattam ala, hogy fachant lwjenek, de akkor en ewket nem bantottam, mert akkor meg nem erttetem, hogy zarvast lwttek es erdeyet, hanem az otan Rezen megmonda egy jambor baratom stb., hogy az nemetfalwyak egy zarvast lettek es egy erdeyet es az erdeyet magokra osztottak stb., it nagyon kerdezem es eskettetem, semy keppen meg nem vallak (stb.) en semmy modon nem hyhettem az ew hyteket, hanem vagaték egy leket az yegben yeztesnek okaert (stb.), az egyket feyevel egyszer kewesse meg martattam (stb.) ezen megyede es ogy monda, hogy az erdeyet ew lwtek meg es ewten voltak, ewt fele osztottak. . . .»

A magyar ember mindenha kedvelte a vaddisznó fekete husát és kocsonyás szalonnáját. De a külföldiek sokszor megelégték nálunk ezt az élvezetet. Így Lady Wortley Montague feljegyezte, hogy midőn 1717-ben követ-férjéhez Konstantinápolyba utazott, hazánkon vette át utját, s bárhol szállt meg, mindenütt vaddisznóhussal kínálgatták.

Azok közül, a kik hajdanta szerencsésen szembeszálltak a bátor vadkannal, nem egynek a családja ékitette Erdei fejével czimerét. Így, — hogy csak némelyeket említsek, — a báró

Baillouk czimerében három jobbra fordított piros vadkanfej látható; a báró Schloissnigg czimerében pedig piros mezőben arany vadkanfej. A Danevitzekek czimere fekete kanfejet mutat, melynek agyarát piroskaru kéz tartja. A Gordon nemzetség három arany kanfejet visel kék mezőben; a Schellenbergerek három feketét arany mezőben. A Strachwitzok több ága ezüst agyaru fekete kanfejet visel czimerében. Az Enis bárók középső sisakdiszén vadkan látható, mely hátán koronát hord. Tornay János sarkövén sisakdiszként egy elötünő vadkan látható, a melynek bal pofájába vadásztör van ütve.

1851

1866

Dúvadak pusztítása.

Dúvad gyűjtő névvel a ragadozó, kártékony emlős állatokat illetjük. Ezen a czimen rokonok Erdei és Atta Troll. Mindkettőt «kedélyes» melléknévvel is illették; nem hiába, hogy a legenda szerint Assisi Szent Ferencz előtt illedelmesen kitért a szembe jövő vadkan, a kihez így szólott vala a szent: Édes barátom, vadkan! Térj ki az utamból . . .

A maczkót (*Ursus arctos* L.) kedélyesnek mondják, ha gyűrűvel az orrában táncolni látják. De nem annak tartja ám az az ismerősöm, a ki egy medveadászat izgalmaiktól — megszült.

Az erdei medve a felsőmagyarországi és erdélyi Kárpátokban, kivált azok északi részében való havasain, valamint a középhegyek erdőiben még nem megy ritkaság számba; ezt nemcsak *Bielz* mutatta ki Erdélyre nézve, a mult század ötvenes éveiben, hanem még e századnak végén is terítékre jutott a «Vadászlap» szerint: 1894-ben 177 db, 1895-ben 121 db, 1896-ban 133 db, 1897-ben 143 db, 1898-ban 173 db, 1899-ben 149 db, 1900-ban 153 db.

Mi türés-tagadás, nekem a medve roppantul imponál és azért talpra való legénynek tartom azt a máramarosi ruthent, ki a vetéseibe tévedt maczkót égő üszkökkel iparkodik elüzni, sőt jó vagy rossz kedvében még párviadalra is kihívja. Ily esetben balkarját rongygyal vastagon becsavarva, pusztán egy a tüszőjében elhelyezett késsel indul ki a páros viaskodásra. Meglátva a maczkót, addig ingerli, míg ez illő pozitúrába áll és feléje tart. A ruthen aztán szépen bevárja, s ha az állat harapásra készül: ekkor balkarját hirtelen a maczkó kinyílt szájába dugja, jobbával pedig fölhasítja a hasát.

Ez kétségen felül igen egyszerű és kényelmes procedúra és nem költséges módja a vadászatnak. A ki arra rászánja magát, igényt tarthat a megtisztelő Medviscsuk

(medveölő) czimre, mivel a ruthenek aztán a medveölő összes családtagjait megtisztelik. A székely góbé is szekerczével megy a «toportyánféreg»-nek.

A román előtt sincs a medvének különösebb becsülete.

Ha az ember medvevadásaik elbeszéléseit hallja, azt hinné, hogy annyiba veszik a medvét, mint egy seregélyt. Akad közöttük, a ki egymaga legalább husz medvét lőtt, sőt a derék Gligor, ha jól bepálinkázott, ötvenre vitte föl.

Szegény Charles Bonernek bár ezek közül csak egy is jutott volna! Így azonban járt kelt Erdélyben, megragadván minden alkalmat, hogy egy ottani medvével szembe szállhasson, — mind hiába! Mikoregyszer már csakhogy teritékre nem hozta, a csufondáros sors egy kis vámhivatalnokot vetett utjába. Ime ennek a története:

Egy izben a Barczaságban medvevadászatra indult. A hajtók a völgybe vezető lejtőn, egy mély ut mellett állították föl azon biztatással, hogy a medvének okvetlenül erre felé kell jönnie. Nagy időbe telt, míg egyszerre zajt hall. Ahá a medve! Az állat meg-megáll, aztán nehéz léptekkel ismét tovább üget. . . No, most mindjárt kitör a sűrűből . . . De ime Bonerhez közel lövés, reá tompa morgás hallatszik s egy medve legurul a meredélyen.

Meglötte volt pedig a medvét, ugyszólván *Boner* orra előtt, a falubeli vámhivatalnok, ki csakugy a maga szakállára titokban követte a vadásztársaságot, özönvizelőtti ócska Schiessprügel-lel a vállán.

Mikor a medve hosszas hajsza után holtan összerogyott, iziben ott termett volt a kis vámos is. Ráfeküdt a rengeteg állatra, megveregette lágyékját, átkarolta nyakát és kurjongatott örömeiben.

Boner pedig, az angol hidegvérhez valóban méltóan, erről az esetről csak azt jegyezte meg: «Ezen embernek itt éppen semmi dolga sem volt, és magaviselete igen boszszantott, hiszen be sem volt mutatva.»

Nem tudok különben vadászatot, amely annyira függne az u. n. véletlenségtől, mint a medvevadászat sikere. Fel-séges urunk és királyunk maga 36 év alatt egyetlen egy medvét hozott teritékre. Néhai Rudolf trónörökös, a ki pedig épp oly bátor, mint szerencsés medvevadász hírében állott, kénytelen volt a magyar Svájcban (Máramaros vármegyében) medvére tervezett vadászkirándulásból eredmény nélkül haza térni. Ellenben Kóburg Fülöp koburggóthai herczeg gömörmezei szuhai pagonyában 1885. évi február 13-án egy oly hatamas medvét hozott teritékre, a melynek hátsó talpának nyoma 23 cm. hosszú és 7 cm. széles volt.

Ez a maczkó, a melynek sulya feltörve 220 kg. volt, méltán rászolgált, hogy *Hodek* a trónörökös gyűjteménye részére kitömje.

Mig Rudolf főherczeg az 1877. évi január 1-étől 1881. évi december 31-ig 1881 drb. vad közül csak 2 medvét írhatott löjegyzékébe: egy későbbi görgény-szent-imrei vadászat alkalmával egymaga 3 drb. medvét hozott terítékre.

Európa nyugatán a medve emlős állat létére már régóta a «*rarae aves*» lajstromába tartozik. Hiszen valóságos eseményszámba megy még Tirolban is, ha «*Meister Petz*» az Engandinból az Ortler és Oetzvölgyi havasokba átkukkan. Élénken emlékszem vissza, mennyit irtak arról, hogy 1879-ben egy medvét ejtettek meg a suldeni völgyben, egyet meg a trafoi völgyben. Arról pedig, hogy a rendenai völgyben 1881-ben éppenséggel két medve jutott terítékre, valószínűleg még a késő unokák is szent borzalommal fognak regélni.

Ne csodáljuk tehát, hogy a jó német hazánkat annyira «vad» országnak gondolja, a hol nemcsak a jogászen és kanászen speciesnek van nagy bősége, hanem *Ursus arctos*éknak is, hogy p. o. a görgényi havasokban egy vadászat alatt 23 drb. jöhetett terítékre, holott náluk sem a berlini, sem a hamburgi állatkertek nem dicsekednek ilyen nagy számu és éppenséggel oly hatalmas medvével, mint a milyent mondjuk 1883-ban Görgény-Szent-Imrén ejtettek.

Az árnyékvilágból kimult maczkó, hol ágyszönyegül szolgál, mint a Heine-féle Atta Troll bőre, vagy kitömve szebbnél szebb poze-okban gyönyörködteti az embereket, néha még egy óramű segítségével dobot is perget. De nekem mégis legjobban imponált lámpatartó csontvázképpen. Ha jól emlékszem gróf *Széchenyi* Béla ily módon hasznosította egyik vadász-zsákmányának hatalmas csontvázát.

*

Azok közé a nagy dúvadak közé, a melyeket a homo sapiens már évszázadok óta törvényen kívül helyezett: az Erdein és a maczkón kívül még az ordas és a hiuz is tartoznak. A farkas közveszélyessége és kártékonytsága különösen abban csucsosodik ki, hogy neki a gyilkosságban telik főöröme, mitsem törődve azzal, vajjon az ő vérengzésének hasznát veheti-e?

A farkassal már alaposan elbántak Európa nyugatán. Irországbán az utolsó ordast 1714-ben lötték és Kelet-Friziában is a XVIII. században már kihaltnak gondolták, mikor 1766-ban egyszerre, egy valószínűleg Oldenburgból

kizavart példány tünt fel a frizek látóhatárán. Tartományi költségen menten lovasítottak egy jágert, hogy a félelmes dúvadat annál eredményesebben üldözhesse; számtalan hivatalos hajtóvadászatot rendeztek tiszteletére, de egy teljes évtizedig hiába volt minden fáradozás. Csak 1776-ban sikerült egy arlei parasztnak a hires ordast elejtenie, a mely cselekedetével Fríziában nagyobb hirret tett szert, mint Nimrod maga.

Könnnyü a laikus embernek ezen az évtizedes hajszán nevetni. A ki azonban a farkas természetét csak némileg ösmeri, nem fog az oly sokáig tartott meddő kísérletek fölött pálczát törni! Hajtóvadászata csak az esetben számíthat sikerre, ha igen nagy területen kerithetjük körül. Az ordas, kivált ha maga van, roppant óvatos állat, mely gondosan kikerüli a vadászt és szinte hihetetlen, hogy mily gyorsan koczog «hegyen át, völgyön át, tüskön-bokron keresztül», ha megérzi, hogy szorul a kapecza.

És ez a vérengző gyilkos éppen nem válogatós inyencz. Ha egyik társuk megsebesül, menten fölfalja a kedves rokonság s ha nem juthat kövér ürü vagy ropogós disznó-pecsenyéhez, megelégszik egy sovány luddal vagy tyukkal is. Azért mondja a friz közmondás: «Beter wat as heel nix, sa de Wulf, un fratt he'n Mügg» (Jobb a valami a semminél — mondá a farkas — és megevett egy legyet.)

A milyen ritka a farkas immár Európa nyugatán, épp oly gyakori még keleti részeiben, nevezetesen Oroszországban, a hol a statisztikusok ugyan még nem irták össze őket hivatalból, de azt már konstatálták, hogy a farkasok okozta károk évenként 30—40 millió rubelre rugnak. Ha igaza van *Lazarevskinek*, ki az orosz farkasok számát 200,000 darabra becsüli, akkor minden ottani farkas évenként kétszáz rubeljébe kerül az orosz nemzetgazdaságnak.

Oroszországból aztán, — hogy az irmagja valahogy ki ne fogyjon, — időnkint nemcsak báránybőrbe öltöztetett politikai emisszáriusok képében, hanem egész falkákban átsapnak hozzánk. Így volt az a mult század elején, mikor francia ágyuk dörgése elől tömegesen váltottak át az orosz medvék és farkasok Felső-Magyarországba. Akkoriban az éhes ordasok világos nappal törtek be a falvakba és — a krónikások szerint — a házuk előtt üldögélő asszonyok karjaiból ragadták ki a kisdedeket.

Az időben a zemplénmegyei Mikován és Dricsnán, a veszett farkasok több embert megharapván, nem csoda, ha a vármegye, Isegrimm ellen keresztes háborút prédikált. A farkas intact bőrének contributioképen való

beszolgáltatása aztán divatban maradt még akkor is, mikor az urbarialis vadászatok segítségével a félelmes jövevényeket már jóformán kiirtani sikerült volt.

Különben a XVIII. században az Alföldön is nagy sokasága élt a farkasoknak. A krónikás szavai szerint tél idején alkonyat táján nagyon veszedelmes vállalkozás volt a faluból valamely tanyára kihajtani, mert a falvak közeig is betörték volt az éhes farkasok.

Bármint volt különben, annyi tény, hogy Békés-vármegye a XVIII. században a községekre bizonyos számú farkasfejekben álló adót vetett ki, a melyek Gyulára voltak beszolgáltatandók.

Ama század végén nagy hírük volt a báró *Haruckern-féle* farkasvadászatoknak, melyekhez a hajtókat százával rendelték ki Csabáról és Gyuláról. De az sem volt gyermektréfának tekinthető vadászat, a mit *Károlyi* József gróf *Lipót* nádor tiszteletére Derekegyházán 600 lovassal rendezett, azzal a meghagyással, hogy az utjukban talált minden vadat vagy tiporják le vagy a karikással csapják agyon. Ez a vad hajsza reggeli 4 órától d. u. 4 óráig tartott. Ez alatt 20 lovas egy farkast üzőbe vevén, öt órányi hajsza után Ö Fensége tribünje elé terelte, a hol egy lovas megragadta az ordast a nyakánál és eltörte neki a derekát.

Ennél a hajszánál töménytelen nyul mellett 3 róka és 5 farkas számolt be bőrével.

A következő század elején 1818. évi szeptember 13-án Grassalkovich herczeg egy teljesen ellentétes vadászattal kedveskedett vendégeinek.

Vadászaival összefogatott u. i. nem kis fáradsággal 24 farkast és rókát, a melyek a legfantasztikusabb ruhákba bujtatva kibocsáttattak a gödöllői vadaskertben, a hol az uri vadászok aztán kényükre lepuffogatták a farkas- és rókabohócokat.

Nagy eseményszámba ment 1827-ben, hogy valamely csehországi pagonyban egy 6 éves 50 kg. súlyu ordast hoztak terítékre; ellenben Szlavóniában a miklósi erdőkerületben 1880 február 18-án egy. olyan farkast löttek, a melynek testhossza 100 cm., súlya 52 kg. volt.

Szlavóniában, Horvátországban és Boszniában különben most is elég bőviben vannak a farkasoknak, hiszen magában Szerajevóban évenként 2000 farkasbőr jut kereskedésbe.

Az erdélyi részekben az ötvenes években évi átlagban 700—800 drb. farkas jutott terítékre, de mostanság sem ritkaság nálunk ezen dúvad, a mennyiben a «Vadászlap»-ban

közölt löjegyzékek szerint elejtetett: 1894-ben 380 darab, 1895-ben 353 darab, 1896-ban 385 darab, 1897-ben 340 darab, 1898-ban 275 darab, 1899-ben 273 darab, 1900-ban 297 darab.

Egy brassói krónikás szerint 1614-ben oly hatalmas ordások mutatkoztak, hogy az emberek oroszlánoknak vélték őket. Ma meg nem éppen ritkaság, hogy a képzelet valami bolyongó kuvaszban — ordast lát. De annyi áll, hogy még sok viz fog lefolyni a Maroson, míg elmondhatjuk, hogy nálunk a farkas — volt.

Hogy a farkas, ha egyedül van és az éhség nem kinozza, mennyire gyáva, bizonyítja egy *Mikle* András nevű körtvélyesi oláh, ki immár negyvenöt éve azzal foglalkozik, hogy nyár elején bejárja a havasokat farkasfészkek felkutatása végett, melyekből ezerszáz farkaskölyköt szedett ki, a nélkül, hogy a haja szála is meggömbült volna. Azt beszéli Mikle az érdeklődőknek, hogy a farkasszülő nem mer hozzá közeledni s ha észre is veszi, hogy kölykeit viszi, nagy körben körülfutkossa, esahol s jóllehet egy gyöngye kis botnál egyéb fegyvere nincsen, soha még baj nem érte munka közben. Gyakran megesik, hogy a farkas barlangszerű oduba rejti fészket, s éppen akkor ér oda Mikle, mikor az anya fiait őrzi. Ilyenkor bódító füvekből nagy füstöt csinál, s ha már az öreg elkábult az oduban, lebunkózza. Legtöbbnyire századokat látott fák gyökerei alá rejti a farkas kölykeit, néha hét-nyolcz is van belőle, rendszeresen azonban három-négy.

Egy farkaskölyökért 12—15 koronát kap Mikle az ő állatsereglet-tulajdonos vevőtől, azonfelül még a vármegyéből is megkapja a tagliát. Nem csoda, ha oly híven kitarat mestersege mellett, akár az ő peccenyekai honfitársa, ki a németeknek viperákat és skorpiókat árusít.

A farkas alakja körül nagy mondakör támadt. Kevés ebben az idyll, mint a Romulus és Remus sóptató dajkájáról, a latiumi farkas-szukáról szóló mesékben. Ellenben alig akad gyermek, kinek háta nem borzongott volna a kis Rothkäppchen farkas-kalandjainak, vagy a farkasverembe pottyant szegény muzsikus szorongásainak hallatára. A germán népeknél még most is kísért a «Werwolf» alakja, csak úgy mint a szlávoknál, kik hisznek a «prikulicsban», a ki bármikor farkassá változhatik át. A magyar néphiedelem «farkaskoldusa» rokon ama babonás lényekkel; csak hogy valamivel emberibb, amennyiben a gazdája által sanyargatott juhász, vagy a számadó által megkínzott bojtárból válik halála után farkas, mely gonosz gazdájának nyájára

ront. De ha kitöltötte haragját, újból nyugtot talál a sirjában.

Kétségen kívül a babona fönt nevezett alakjai vonatkozásban állanak a régi kor abbeli szokásával, hogy a törvény egyes bűnösöket nem sujtott halállal, hanem engedte őket bujdosni a vadonba, ahol aztán a törvényen kívül helyezett szerencsétleneket bárki pusztithatta.

Különben történeti tény, hogy hajdanában bűnös emberek és rajongók a rengetegeekben összeverődve, idővel maguk is azt képzelték, hogy farkasok s azokként viselkedtek.

*

Rengetegeinknek még egy, szerencsére már felette ritka vérengző vadjáról kell megemlékeznem, a macskák családjába tartozó hiuzról, a melynek legszembetűnőbb sajátága a hegyes füleinek csucsan ékeskedő szörpamat. Fákon tanyázva les ez a vampyr áldozataira, melyeknek előbb a vérét szívja ki s csak azután lakmározik azoknak friss húsból. Az erdei hiuz, ugy az északi, mint a déli Kárpátokban előfordul és pedig aránylag elég sűrűen, mert a «Vadászlap» közlése szerint 1901-ben gróf *Széchenyi* Béla ung-megyei kincstári vadászberletén 5 db, Coburg Fülöp herczeg uradalmaiban szintén 5 db, gróf *Andrássy* Géza uradalmaiban 2 hiuz jutott terítékre. S hogy ezeken kívül még legalább háromszorenyit pusztítottak el hazánk többi vadászterületein abban az esztendőben, azt egészen bizotnyosra lehet venni. Ez a kegyetlen vampyr a nyulnak, öznek, sőt még a szarvasnak is pusztítója. Hogy az embert is megtámadja, arról tanuskodik egy máramarosi vadász következő esete :

Az illető márczius végén egy hiuz nyomára akadván, a járásán tört állított fel és másnapra nagy örömeire azt már fogva is találta. De amint éppen fejbe akarta kólintani, egyszerre csak azt érezte, hogy valaki belemarkol a vállába, fejébe és jobb fülebe. Csak óriási küzdelem után és mély sebek árán volt képes támadójától szabadulni, mely nem volt más, mint a csapdába került nőstény hiuz himje!

A boldogult Rudolf trónörökös nem dicsekedhetett azzal, hogy erdei hiuzt hozott volna terítékre. Lőjegyzékeiben csak a sivatag- és a pantherhiuzt láttam felsorolva.

A László főherczeg tragikus halálánál oly végzetes szerepü vadmacska (melyből Rudolf főherczeg is csak 1 drbot lőtt), természetesen már sokkal gyakoribb vad még nálunk, tekintve, hogy a gödöllői koronauradalomban 1901-ben 19 darabot löttek, *Coburg* Fülöp herczeg uradal-

maiban 1901. év folyamán 44 drbot és gr. *Andrássy Géza* uradalmaiban 26 darabot stb.

Ha a föntebb felsorolt három dűvadban sok a dāmoni vonás: rókakomáról az állitható, hogy van benne valami a Ludas Matyi és a Till Eulenspiegel természetéből. Nem ok nélkül nevezi azt a gonosztevőt *Laub* az ő Jagdbrevierjében «Schalk»-nak!

Bizony sok humoros vonás van a rókakoma viselkedésében, úgy hogy tulkeménynek tartom *Dombrowski* Raoul epithetonjait: Buschklepper, Dieb, Meuchelmörder.

Nó de nem kívánom magamat fölösleges módon azok vitájába beleártani, a kik egyfelől a sárga földig legyalázzák, másfelől mint a gazda jó barátját, dicsőítik a rókát.

De annyit tudok, hogy ő kigyelmével a legújabb korig oly kevés teketóriával bántak el, mint ő a baromfiólak népével. Már a zalavári apátság 1019. évi alapító levelében szó van 12 db rókabőrrel (pelles vulpini); s a kinek fogalma van róla, hogy hány rókatorkos mentét sétáltatnak a jámbor nénémasszonyék a templomba és hány rókabőrös bundát viselnek csak Magyarországon szerte: el fogja hinni, hogy a róka szapora állat és ha irhájából a szücsöknek sok «jut is — marad is» a jövőnek.

A róka még osztrák szomszédjainknál is elég gyakori. Magában Csehországban évenként több ezrivel jön terítékre. De a ki löjegyzékeinket csak futólag is áttekinti, láthatja, hogy például Gödöllőn 1901-ben 254 db lövetett, *Coburg* Fülöp herczeg uradalmaiban, ugyanez évben 440 db, gróf *Andrássy Géza* uradalmaiban 254 db, gróf *Wenckheim* Frigyes vadászterületein 173 db, gróf *Csekonics* Endre zombolyai uradalmában 136 db, gróf *Széchenyi* Béla ungmegyei vadászbérletén 81 db stb.

Hogy a róka milyen leleményes állat, azt kiki tudja; de változatos a vadászata is, kezdve a rókalyuk kiásásától fel a piros frakkos lovasok hajszájáig, midőn illő módon farkával tartoznék beszámolni, ha nem volna annyira mestere a meglepetésszerű — eltűnésnek.

Gimszarvas- és zerge-vadászatok.

A rőt vadnak pogány hitregénkben és keresztény legendánkban nevezetes szerepe jutott. Hun eleink egy szarvas-tehenet üzvé. találták meg az utat az európai új hazába. I. Geyza király pedig, mikor a helyet keresné, hol fogadalma szerint a Boldog-Asszonyinak monostort építene: «eljöve egy nagy szarvas és ennek szarvain sok égő gyertyák valának és előtte ott kerenge. Mondá Geyza király: micsoda csudaszarvas ez? És a szolgálai hozzá kezdenék löni és mindjárást beszökellék a Dunába: és senki utána nem látta. Mondá László herczeg: Istennek angyala volt ez. . .»

Abban, hogy Geyza a váci erdőben szarvassal találkozott, mi csodálkozni való sem lett volna, ha agancsai nem girandolok, mert hazánk az Árpádok alatt roppant bővében lehetett a fővadnak.

A Névtelen kir. jegyző említ egy «Mons cervinus»-t, mely «Szarvas halom»-tól vette nevét Szarvas városa. Szarvas vidékén u. i. hajdanában sok szarvas tanyázott, mit a helynek legelő és vízben bővelkedő volta eléggé megmagyaráz. *Zsilinszky** Szarvas első birájának elbeszélése után főlemlíti, hogy még a XVIII-ik század elején egész csapatok ban legeltek a szarvasi vár körüli réteken és cserjésekben.

Markovicz szarvasi lelkész pedig verses krónikájában megénekelhette a csabai papot Szalayt, hogy szelidített szarvasokon ellátogatott Szarvasba:

Nam domuit cervos fecitque repente jugales
Queis Csaba ad Szarvas sueverat ille vehi.

Hazánk hatalmas agancsosokban ez idő szerint is igen gazdag. Tudjuk, hogy a bélyei pagonyokban a német császár is szívesen cserkészik. Felsőleges királyunk pedig az 1190 szarvasbika és 1313 szarvastehén közt — miket terítékre hozott — a legkapitalisabbakat alighanem hazánkban ejtette.

* Szarvas város története. Pest, 1872. 1—2. 1.

Az erdők eme büszke nagy vadját, méltán nevezték el az erdők királyának, és főnemesek, köznemesek méltónak tartották, hogy felvegyék czimereikbe; p. o. a *Hruby-Geleny* bárók czimere fekete szarvas, sisakdiszük pedig fekete szarvasfej nyakastul. Az *Ems* bárók czimerét két szarvas tartja stb.

A magyar gimszarvasnál szebbet, erőteljesebbet a természet nem alkotott, festő még nem pingált. Igaz, hogy a civilisatio hatásait helyenként ő is megérezte; de Máramaros, Ung, Bereg, Gömör, Liptó, Somogy és Verőcze vármegyékben még feltalálható abban az eredeti hatalmas formájában, mely a magyar *Cervus elaphust* oly páratlanná teszi az egész világon. Mily gyenge legények hozzá képest a német pagonyok szarvasai! Csenevészek a szó teljes értelmében.

Irigylenek is bennünket a külföld vadászai gimszarvasunk miatt. De nem is sajnálnak sem pénzt, sem fáradságot, sem időt, hogy nagyobb vadászati dicsőségükre egy-egy magyar gimszarvast terítékre hozhassanak.

Löjegyzékeink tanúsága szerint elejtetett hazánkban gimszarvas az 1894. évben 3836 darab, 1895. évben 3324 darab, 1896. évben 3766 darab, 1897. évben 3793 darab, 1898. évben 3720 darab, 1899. évben 4750 darab, 1900. évben 5253 darab. Ezen számok méltó corallariumai budapesti agancskiállításaink, melyeknél érdekesebbeket és tanulságosabbakat alig lehet még csak képzelni is. Sajnos, hogy nem akadt még egy Altum, ki hazánkban e tekintetben ily páratlan voltát monografikus tanulmányban urbi et orbi hirdetné.

Ne szólj szám, nem fáj fejem! Zoologusnak szépek lehetnek az ázsiai szarvasok. . . . Azt se bánom, ha a wapiti szarvashoz nem pusztán a menaszériában, hanem valamelyik főur vadaskertjében lehet szerencsénk, a mint-hogy tényleg herczeg *Hohentohe* javorinai uradalmába behozta 1881-ben az uralszarvast, 1898-ban a wapiti és altai szarvast, a melynek élő állománya most 65 db. mintegy 15 keresztezéssel és 13 db. (ominozus szám!) altai szarvas.

Mikor az egyszérii cifra német katona bemutatkozott a huszárnak azzal, hogy ő is huszár, magyarunk megvetőleg végig mérte s foghegyen csak annyit vetett oda neki: «Du Hanswurst sein, nicht — huszár.»

A vadász, kinek szivét mindannyiszor megremegteti az üzekedő gimszarvas szava, a hányszor az az őszi erdő titokzatos mélyén felhangzik: önkénytelenül arra az egyszéri huszárra kell hogy gondoljon, ha valamelyik idegen fajta himszarvas nyikorgó hangját hallatja. Nekem legalább az a muzsika éppenséggel nem imponál, — holott a mi magyar szarvasunk bögése úgy érzem, hogy a veséikig hat.

Hogy a mi szelid özünknék a szibériai özben vetélytársat igyekeztek honosítani, azt ki lehet menteni, mikor a zergének is helyettesítésével foglalkozik már a divat. Beszélnek, hogy a szepes-bélai mészhegységben tanyázó egyik zerge-csapatnál egy köszáli kecske vendégeskedik; a javorinai uradalom területén pedig 28 darabtól álló köszáli kecske-csapat élne világát. Erről persze sem *Bohusch*,* sem *Windisch*** még mit sem tudtak, jóllehet hogy *Oláh* a havasi bakot és vadkecskét a magyar faunához tartozóknak vallotta.

Ujabbán a köszáli kecske Salzburgból, a vadjuh, már úgy mint a mufflon, Szardiniából származtak el hozzánk; s. hogy meghonosodtak, annak egyik bizonyítéka a Javorina állománya s az, hogy gróf Forgách Károly gymesi pagonyában már jó hosszú idő óta elég nagy számban jutottak évenként terítékre.

Bohusch abbeli állítása, hogy a zerge nagy csapatokban található a Magas-Tátrában (In montibus Karpaticis reperiuntur: rupicaprae gregatim) még most sem vált mesevé, csakugy mint *Benigni**** mondására sem czáfoit még reá a kor, hogy az erdélyrészi határhegységeknek is lakója.

Az aganskiállításainkon bemutatott szép zergekam-pók szintén tanuskodnak arról, hogy sem a Magas-Tátra, sem a hunyadmegyei Retyezát és Tomosea, sem a fogaras-megyei Királykö, Skóré és Zenoga meg nem szüntek ezt a szökellő nemes vadat táplálni; még nincs is szükségünk holmi konvencziós zergével brillirozni, melyet mint *Daudet* Alphonse írja a «Tartarin sur les Alpes» czimű remek művében, melegített borral éleszt uj erőre a tulajdonosa.

Szó sincs róla, kissé terhes a zergére való vadászat. Ha nem is okvetlen szükséges, mint *Schiller* mondja, hogy a zergevadász a saját vérével enyvezze magát a sziklához; de annyi áll, hogy ha a vadász magánosan cserkészve kívánja a zergét megközelíteni: a magas hegyvilág nehéz terepviszonyai mellett nem éppen veszélytelen. Nyugodt vére, biztos szemre, szédülést nem ismerő agyra van a zergevadásznak szüksége. A pálinkás butykosból sem az egyik, sem a másik tulajdonságot nem lehet szopogatni. De még az esetben is, ha a zergére hajtókkal vadászunk, egészséges tüdőre és erős izmokra van szükségünk.

* Historico-geographica Terrae Scepusiensis etc.

** Geographie des Königreichs Ungarn, Pozsony 1780. 21.

*** Statistische Skizze der Militärgränze, Hermannstadt,

Hajtó-ebet a zerge-vadászatnál legfőlebb kajtárkodásul használunk; a Magas-Tátra nehéz terepviszonyai mellett éppenséggel nem alkalmazzák.

Annál ügyesebb és fáradhatlanabb kell, hogy legyen a hajtó, kivált az esetben, hogy ha völgy alá szállott vadat a forgókon elhelyezett vadászok felé kell 3—4 órányi távolságokból terelni.

A zergét a legkisebb mozgás, egy guruló kavics, ugy megriaszthatja, hogy hirtelen irányt változtatva meg nem közelíthető bércekre huzódik vissza, holott közönségesen nemcsak a vegetáció nélküli sivár hegymagaslatok lakója — mint általában gondolják, hanem levonul az erdei régióba is, kivált kemény teleken, hol déli fekvésben keres pihenőt. Ezen körülmény magyarázza meg, hogy rőtvadra tett hajtó-vadászatok alkalmával is terítékre jutottak egyes zergék, ugy a Magas-Tátrában, valamint Boszniában, a hol a zerge a bosnyák előhegységekben is éppen nem megy ritkaság-számba.

A zerge szereti általában a társaságot. Svájcban negyven főből álló csapatokat is észleltek, a hol általában azt tartják, hogy vezérük nem egy bak, hanem idősebb nőstény. Wyss éppenséggel azt állítja, hogy mindig a nagymama vezeti a csapatot. Másfelől azt is tapasztalták, hogy a kioregedett állatokat számüzik körükből és az ilyen remetéek vándorolnának aztán — habár a tulajdonképpeni erdőt ők is kerülnek — annyira völgy felé, hogy a rőtvalddal együtt jutnak lövésre.

Különben nálunk a zergét tudvalevőleg csak 4 hónapig (augusztus 1—november 30-ig) szabad löni; Boszniában 5 hónapig (július 1-től); ellenben Gácsországhoz tartozó Tátrahegységben a mormotának és a zergének vadászata egész éven át tilalmazva van.

A Svájczon kívül a zergének eldorádói még F.-Ausztria, Tirol és Vorarlberg (Samina-völgy), a hol július 15-től lehető november végéig, illetőleg (Vorarlbergben) november 11-ig; továbbá Salzburg, a hol július 24-től december 15-ig lehető, holott Stájerországban és Karinthiában augusztus 1-től december 15-ig vadászhatnak reá.

Az újabb kor legnevezetesebb zergevadászai közt az első hely alighanem felséges urunkat és királyunkat illeti meg, a ki 36 év alatt 1576 zergét hozott terítékre. Habár illusztris vendégeire, kik között a boldogult szász király ritkán hiányzott — ő felsége «Leibgehege»-jében mindig figyelemmel voltak és vannak: mégis Ő felsége a legszerencsésebb vadász. Egy izben 155 terítékre hozott

zerge közül 32 darab, egy másik esetben 111 darab közül 29 darab volt a felséges ur lövegységébe irható.

Különösen büszkék a Radmeriak az ő «Graben»-ükre mint zergetanyára, melyről költőnjük így énekel:

Wo d'Gamserln flink spring'n
Af senkrechter Wond,
Just selm hot der Kaiser
Sein oanlötzin Stond.

Durt wo sich koa Jaga,
Koa Treiber hintraut,
Hot man oft's greani Hüatl
Vom Kaiser daschaut.

Und schiast er, so trifft er,
Dosselbe is g'wiss . . .

A boldogult Rudolf trónörökösről följegyezhető, hogy szintén szerencsés zergevadász volt; hiszen 1877-től 1881-ig szintén 260 zergét hozott terítékre.

Az uralkodóház fiatalabb tagjai közül József Ágost főherczeg is szerencsés zergevadász hírében áll és méltán, mert elért sikerei tanuskodnak róla, hogy kitünő lövő és nem ismeri a fáradságot.

A zergehus jósága nagyban függ annak kora és táplálkozási viszonyaitól. Ma is emlékezetemben van az a zergepecsenye, a melylyel Tarvisban egy vadászbarátom megtisztelt, holott a Magas-Tátra vendéglőiben kínált zergehus ize mindig azt a gyanut keltette bennem, hogy holmi kecskebaktól származott.

Szárnyas-vad.

Bonfinus, Cuspinianus és Oláh leírásaiból tudjuk, hogy hazánk] a középkorban mindenféle szárnyas vadban — fajt, fáczán, szalonka, gerlicze, fogoly, huros madarakban — bővelkedett. Erdélyre vonatkozólag meg azt írja Heltai Gáspár, hogy «találni ott különb különféle madarakat, zakányokat, vad pávákat, jelés sólymokat».

A fővadhoz számított siket- és nyirfajt különben a Kárpátokban és Csikszék erdeiben ma is gyakori. A hol ez a két fajt egymás szomszédságában él, a siketfajdtyuk és nyirfajdkakas, ritkábban a siketfajdkakas és nyirfajdtyuk után származó középfajdnek (*Tetrao medius*) nevezett korcok is találhatóak. Ilyent lött 1877. évi április havában néhai Rudolf trónörökös és észleleteiről vonzó leírás maradt reánk. A császármadár, melyet a zoologusok külön nembe soroltak s a székely ad normam Haselhuhn mogyoróstyuknak nevez, 17 vármegye kivételével hazánkban elég gyakori, kivált Máramaros, A.-Fehér, Csik, Gömör-Kishont, Sáros, Ung, Liptó, Szolnok-Doboka, Torda-Aranyos és Szeben vármegyékben. *Thurzó* György nádornak kedves pecsenye lehetett, mert nejéhez intézett leveleiben többször emlékezik köszönettel az efféle küldeményekről; p. 1602. október 10-én a Buda alatti táborból és 1607. február 21-én Kassáról irt leveleiben mondván: «Az császár madarakat, mint én édes szerelmes társamtól, igen nagy jó néven vettem. Az Ur Isten adja, hogy ezután is küldhesse nagy jó egészségben stb.»* Maga pedig 1604. nov. 7-én hat darab császár-madarat küldött nejének Teplárol.

A szalonkákról *Oláh*** megjegyzi, hogy azoknak nincsen oly nagy becsük mint Franciaországban és Belgium-

* L. Bethlenfalvi *Thurzó* György levelei nejéhez. Budapest, 1876. II. k.

** *Oláh*, Hungaria XVIII. t. 399.

ban, miből következtethető, hogy gyakori volt a hosszúcsőrű nálunk, ha nem is annyira, mint a hurok madár, melyet a trencsényi bosnyákok, a turóczyi, bajmóczyi és bukóczyi tótok késő ősszel és télen roppant mennyiségben fogdostak s fognak ma is, elgyalogolván áruikkal Bécsbe és Budapestre. Megjegyzendő különben, hogy a tót atyafiak kötegeiben néha csak elvétve találkozik egy-egy hurok madár, helyettük más, nagyságra hasonló madár annál több.

Thurzó ily apró madaraknak is nagy kedvelője lehetett, mert számos levelében megköszöni a nejétől küldött madarakat, melyekről jóllehet csak egyszer, 1602 november 16-án irt levelében említi, hogy hurok, de semmi okunk föltenni, hogy az 1598 november elején, 1602 október 4-én, október 26. és 29, november 2. és 10-én küldött madarak másfélék voltak volna.

Thurzó 1593 szeptember 2-ikán a trencsényi fürdőből tizenhat fürjet és egy harist küldött nejének. 1597 október 10-én pedig ezt írja Semptéről: «Öcsém uram én általam szolgálatját ajánlja és az minemű kicsiny madaracskát meglőtt, hogy lássad, hogy jó lövő ő kegyelme, neked küldte.»

Vízi szárnyasok hazánk nagyterjedelmű tavai, lápjai és mocsáraiban hogy óriási mennyiségekben tanyáztak, arról sok adatunk van.

Bertrand de la Broquière, amint a szentföldről visszatérve, 1443-ban hazánkban átutazott, szertelenül elesodálkozott azon számtalan darvakon (grues), miket Szeged táján megpillantott s a sok vadludon (outardes), melyeket Szeged piacán árultak volt. De nem kevésbé csodálkozott volna azon, a nagy és kis vadászathoz tartozó számtalan szárnyasokon, melyek a nagytavak környékét p. a Fertő Hanságát a legujabb korig ellepték. Ez okon azután III. Károly gyakorta vadászott a Fertő-tó vidékén, s egy ilyen vízi vadászat alkalmával 1740-ben halálosan meg is hült.

Még sajtáságosabb látványt nyújtott egészen a jelenkorig a Sárrét, egy annak idején 28 □ mértföldre kiterjedő lápos terület, illetőleg nád, sás és kákarengeteg, melyen át a rákjairól híres Berettyó, a Sebes- és Fehér-Körös vették szabályozatlan szeszélyes folyásukat.

A fővadhöz számított gödények, kócsagok, vakvarjúk, aztán a bölönbikák, karakatonák, a kisvadászathoz tartozó vadludak, lilik és gyöngyvérek, a tőke-, kercze-, kanalas-, csörgő-, füttyülő-, telető-, buksi-, cigány-, fehér-, törpe-, nyilfarku-, fáczán-, kontyos-, örvös-, tőke-, tükör- s a jó ég tudja még miféle ruczák, szárcsák és vizityukok

és szalonkák elszámlálhatatlan sokasága tanyázott itten, ételmet szolgáltatva egy már kihalt vadászfaj — a pákásznak.

A holicsi uradalomban a XVII. század végén és még a XVIII. század elején is, a vadrucza-vadászatnak egy sajátos neme divott az uradalomhoz tartozó kopcsányi tóban. A királyi vadászat tartott vagy 300 némileg domestikált vadruczát, melyeket rendszeren etettek. Ezek a ruczák időnkint portyázásra indultak s a magukkal csalt vadtársakkal ismét beszálltak a tóba. Ott aztán juliustól decemberig háló alatt elevenen megfogták a jövevényeket. Az 1814-iki évben például 15,000 darab vadruczát fogtak a kopcsányi tóban.

A középkori írók fáczántenyésztésről is emlékeznek s ha tényleg mindenütt fáczányosok léteztek, a hol ilyféle jelzéssel a térképeken találkozunk, akkor valóban nagy terjedelmű lehetett ezen tenyésztési ág. Különbben magában a kis Mosonmegyében, a XVIII. században Féltoronyban, a M.-Óvár melletti Lóvár erdőben, Lébeny-Szentmiklóson és Oroszvártól voltak nagy fáczányosok.

Hogy Erdély keleti határszélén vad pávák találtak, azt feljegyezte *Heltai*. A háromszéki Páva község is állítólag a havasain tenyésztett páváktól vette nevét, melylyel az ottani lakosok Moldovába kereskedést üztek.

Állítják azonban másfelől, hogy páva néven a siketfajd értendő. De azért mégis nehéz megérteni, mért vadászatnak nálunk fáczánra, vadpulykára, de pávára nem. Pedig hát nem volna utolsó mulatság, ha legalább is a Sonntagsjageink durranthatnának le egy-egy him-pávát, hogy akárcsak a khinai mandarinok, farktollaival ékesítve térhetnének haza a diadalmas vadászatról; merl hát tudvalevő dolog, hogy *Hohenlohe* herczeg nem engedi át az ő keservesen felnevelt és féltékenyen őrzött 9 darab amerikai bölényét a Javorinában.

Különbben a győri püspökséghez tartozó szanyi uradalom (Sopron-m.) jelenlegi erdőmestere kísérletet tett a páváknak erdőben való vadon tenyésztésével. Egy himet és 2 tojót bocsájtott szabadon, melyek száma 32-re szaporodott s ezek között voltak olyan diszpéldányok is, minőket ritkán lehet látni. Teljesen azonban el nem vadultak, csak abban az időszakban, midőn a fiatalokat vezetik s őrzik, igen vadak és a legsürübb bozótokba bujkálnak el. A fiatal pávák éppen úgy, mint az öregek, a tél viszontagságai ellen szokatlan kitartóak voltak s azonfelül még a legnagyobb hidegben is éji nyugvóhelyül a legmagasabb fákat választották ki. Az erdőben vadon nevelkedett fiatal pávák husa természetesen igen puha és izletes.

De izletes ám még a vén tuzoknak is á — notabene jól elkészített — melle husa. Ha az ember végigfut löjegyzékein, azt a benyomást nyeri, mintha ez a hatalmas madár nagyon megritkult volna. De annál gyakoribb a tréfa, a mit a tuzokvadászat ötletéből a neophitákkal üznek. Kevés uradalmi irnok került le az Alföldre, a kit még e czimen meg nem tréfáltak volna. Az ilyen tuzoklesnek ime itt egyik recipéje:

Legelőszőr is meg kell tudni, hogy a pusztán hol van éjjeli tanyája a tuzoknak s amikor ezt megtudjuk, egy pár ügyes emberről gondoskodunk, kik segítségünkre legyenek. A tuzok nagyon félénk természeténél fogva, ha zivataros menydörgéses idő van, vagy éppen jég esik, összehuzódik s meg nem mozdul, bármi történjék is vele. Hogy a tuzokfogás éjjel sikerüljön, ilyen nevezetes időjárást kell előidézni s ez pedig könnyű dolog. A sötét éjszakába óvatosan a tuzok felé tartunk s egy szürös ember egy égőlámpát rejtsen a szüre alá, s a mint az állatok felé közeledünk, a szürt, hol teritse szét, hol zárja össze; a tuzokok, a mint ezt észreveszik, meg vannak győződve, hogy villámlik. Ezt az embert kövesse egy másik dobbal és azt erősen verje; ezzel a menydörgést remekül utánozhatni. A harmadik ember vigyen a hátán egy negyedrészs zsák tengerit s abból egyegy maroknyit, vagy ha közel van a tuzokokhoz, két maroknyit is szórjon a magasba, a mint a tengerik reá koppannak az állatokra, azok azt jégesőnek vélvén, egészen összehuzódnak. Az utolsó ember ezek után csak az üres zsákokat vigye s azután a meglapult tuzokokat emelgesse meg és súly szerint válogassa ki a nehezebbjeit s amennyi szükségeltetik, rakja zsákba.

Hogy magam is nem estem áldozatul az ilyen tréfának, azt a megboldogult «Hon»-nak köszönhetem. Nagyban folytak az előkészületek az adácsi tuzok-vadászathoz. A határárokban külön kimélyített lessgödörökben elhelyeztetvén a puskások, nekem mint a legfiatalabb Nimródnak a legszélsebb hely jutott, a merre senki sem várta, hogy a tuzok szállani fog. El is mélyedtem én a «Hon» vezércikkének az olvasásába, míg a többiek valószínűleg kidugdosták a fejüket, vajjon jönnek-e a lovas hajtók által messziről felhajtott tuzokok. Egyszerre csak nehéz suhogást hallok fejem felett s a mint felocsudok, szerencsémre már fejem felett elrepült a csapat. Rálövök a vezértuzokra, mely lepattanva olyat puffant, hogy szinte megsiketülök tőle; utána a legközelebbire, az is leesik. Hirem évekre meg volt állapítva, mert az öreg vadászok különösen azt a hidegvérű-

ségemet nem győzték eléggé dicsérni, hogy a tuzokcsapatnak nem elébe löttem, mely esetben a kakas mellehusában elviszi a lövést, hanem hagytam őket elvonulni, hogy annál biztosabban durranthassam le a kiszemelt vadakat. Én persze egy árva szót sem ejtettem a «Hon»-ról és szerényen megjegyeztem, hogy a 36 bécsi font nehéz kakast lelőni nem volt nagyobb mesterség, mint ha a csür-kapuba találtam volna, a mi egyuttal revanche volt a Csonkával szemben, ki mikor fogadásból nyulsöréttel lelöttem volt egy barázdabillegőt, azt találta mondani, hogy csak «ráhibáztam».

1851

1866

Bencze.

Nem vonom kétségbe Berzsényi mondásának igaz voltát, hogy: nem szül gyáva nyulat Nubia párducza. Szerencsére megfordítva a nyulmama sem szül ám nubiai párduczot. Mert hát a nyul nem megy mindenütt olyan ritkaság-számba, mint a «Zdobai Spitzzen», a hol «nyolczan löttek egyet», már t. i. nyolcz kifogástalanul felszerelt uri vadász egy kifogásolható vedlett alaku tapsifülest. De a történelmi hűség kedvéért föl kell azt is említenem, hogy törát 20 liter szamorodnival ülték meg, a minekutána egy hétig tartott, míg a hazaindulóban kicserélt bundákat ismét visszacserélhették.

Hogy különben Thurzó György, ki egyéb családi érdemei mellett a jó pecsenyéket felette szerette, nem lehetett valami nagy nyul-vadász, vagy hogy területein a nyul nem lehetett valami nagy bőségben: azt abból következtetem, hogy nejének 1594. január 4-ikén csak három nyulat küldött azzal, hogy többet löni nem birt. Annál szivesebben vette a nejétől részére küldött nyulakat, p. az 1598. november elején a szentendrei táborba s az 1599. márczius 4-én Pozsonyba utána küldötteket, mely utóbbi küldemény egyszersmind arra is mutat, hogy korában nem sokat törödhettek a vadászati tilalmas időkkel.

Azt már tudjuk, hogy a régibb idők magyarja szerette a barázdából kigördült benczét a hajrá te! liha te! kiáltással biztatott agarakkal hajszolni, míg a nyulhívóval a káposztában duskálkodó nyulfit csalogatta magához.

Hogy körvadászatokon hazánkban nyulhekatombákkal áldoznak, azt csak néhány adattal kívánom illusztrálni. 1840-ben az akkoron gróf Pálffy-féle Stomfán 3 napi vadászaton (deczember 28., 29. és 30-án) 4500 nyul jutott terítékre. Czenken 1877-ben öt nap alatt 1295 drb, Vedrödön pedig 2 nap alatt 977 db, Az ilyen rekordok, hogy

mostanság sem ismeretlenek, bizonyítják az alábbi adatok, melyek szerint az 1901. évben, a gróf *Wenkheim* Frigyes-féle uradalmakban 14,927 db., *Csekonics* gróf zombolyai uradalmában 7361 db., *Almássy* Dénes gróf alföldi uradalmában 5077 db. nyulat löttek.

A hol annyi a mezei nyul, mint nálunk, nehezen érthető meg, hogy ez a szapora faj is kihalhatott — mondjuk — a keleti Friz szigeteken, a hol az üregi nyul helyettesíti, mely egy időben áskálódásaival azoknak a szigeteknek a létét is veszélyeztette, de hála a fürdővendégi koczapuskás bandának, Norderneyben újból kipusztuló félben van.

Bezzeg akad abból is hazánkban fölös számmal, hiszen a gödöllői koronauradalomban 1901-ben 2280 drb, *Coburg* Fülöp herceg vadászterületein pedig 1775 db jutott puskacső elé. Alig van tehát még nálunk ok arra, hogy valaki olyan irigy puskás legyen, mint Miska barátunk, a ki mikor a szomszédja ledurrantotta a körből közöttük menekülni igyekező nyulat, habár az a kiskörmét sem mozgatta többé, mégis rálőtt a kimult párára, odakiáltva szomszédjának, hogy: a fele az enyém!

De hát a mi barátunk egészen klasszikus példák után indult ebben is. *Rodenbergi* Zdenko, mert *Przemysl* Ottokár tilalmas erdejében egy nyulat lőtt, azért az egy nyulgerinczért a frauenburgi várral fizetett! 1541-ben pedig az történt, hogy *Hohenlohe* Fülöp gróf egy nyulat hajszott fel vaczkából, és azt üldözőbe vette. Ám *Hennebergi* Poppo gróf kutyáival elfogatta a nyulat, amiért annak felét kívánta magának, Fülöp pedig egészben a magáénak vallotta. Párviadal volt a vita vége, mely Fülöpre nézve halálos kimenetelű lett. Poppo, hogy vérboszus folytatása ne legyen a dolognak, Fülöp fivéréivel kiegyezkedett s hogy az egyházzal is kibéküljön, az öhringi kórház javára 2200 forintot adományt volt kénytelen tenni.

S mindezt egy nyulért, egy közönséges *Lepus timidus*ért, nem is holmi *Hirschovski* zajacért, mely a jámbor csári-i tótoknak sötét emléke. A morva-szentjánosi uradalom egykori tulajdonosa, *Hirsch* báró ugyanis vérfelfrissítés végett valami nagy nyultermettel ajándékozta meg a nyitrai tótság faunáját. Miután pedig nem igen vadászgattott, roppantul elszaporodtak ezek a kártevő rágesálók a vidéken. Ha pedig egy elkeseredett tót törbe csalt egy ilyen zajacot, biztosra vehette, hogy a *Hirsch* báró emberei azt kiszimatolják és perbe fogják. Volt eset, hogy a szegény tót egy *Hirschovski* zajacért — mint *Rodenberg* a frauenburgi várral — a viskójával fizetett.

Nem szenved kétséget, hogy a nyul husa igen egészséges és keresett táplálék, mely nekünk kiviteli czikkünk még a messze nyugatra is. De a bőrével való kereskedés is igen régi keletü. Esztergom város vámtarifájában már 1198. évben felsorolvák a leporum pelles-ok, melyekkel való kereskedés nem egy mostan virágzó nemzetségnek gradus ad Parnassum-a vala. Nyulbőrért pénzt, pénzért kutyabőrt, teljesen modern adás-vevési forma, mi mellett csak az az egy feltűnő, hogy bár a sövényházai Hosszuk nyitól átlőtt nyulat, a *Michnák* pedig fél arany nyulat viselnek czimereükben: a nyulbőr modern lovagjai ennek a hasznos állatnak nem adtak helyet czimereikben . . .

A nyul, ha szorul a kapeza, hogy még szárnyas vaddá is képes válni, azt nem egy eset igazolja. Lendva-Lentiben történt hajtóvadászat alkalmával, hogy egyik tapsifüles nekiiramodott egy magánosan álló fűznek s annak odvában másfél öl magasságig mászott fel, azzal Lenk bérlőnek alkalmat szolgáltatván, hogy fán lőhessen nyulat.

Zá r s z ó.

Kedves Barátom Cyprián!

Nem hizelgek magamnak azzal, hogy a veled közölt igénytelen vadászati vázlatok hatása alatt Paulusként borulsz zöld kabátos keblemre. Mindazáltal nem hagyhatom szó nélkül, hogy te pusztán uri kedvtelésnek, szórakoztató sportnak kívánod tekinteni a mi nemes foglalkozásunkat.

Nem, kedves Cyprián! a vadászat több annál, a mit neki koncedálsz! Nem pusztán sport, hanem a nemzeti gazdaságunknak is számot tevő ága.

A millenium alkalmából megjelent «Magyarország mezőgazdasága» cz. műben nagyon szépen meggyőzően fejtette ezt ki Egerváry Gyula ismert vadászati szakíró. Gondold csak meg, hogy Magyarországon 46·5 millió k. holdra (az ország területének 95·15%-a) rug a vadászterület, a melyből 28·5 millió k. hold bérbe adásra van kötelezve, 18 millió k. hold terület pedig önálló vadászati jogot bír.

1899-ben a bérbe adásra kötelezett területnek már 97·45%-a tényleg bérbe volt adva és csak 509 község határa várt még vadászati bérlőre, nevezetesen a Tisza jobbpartján 171, balpartján 162 és az erdélyi részekben 126 község. S hogy milyen jelentékeny az 1883. évi XX. t.-cz. értelmében bérbeadásra kötelezett hazai vadászterületek után immár befolyt haszonbérjövedelem, azt a «Vadászlap»* igen tanulságos összeállításában számadatakkal bizonyította be. Ez a jövedelem 27.838,753 k. holdra megoszolva 1.265,946 K. volt 1899-ben. A 18.012,672 k. hold kincstári, egyházi uradalom stb. önálló vadászati jogosultságot élvező területeknek idevágó jövedelme bizonyára nem

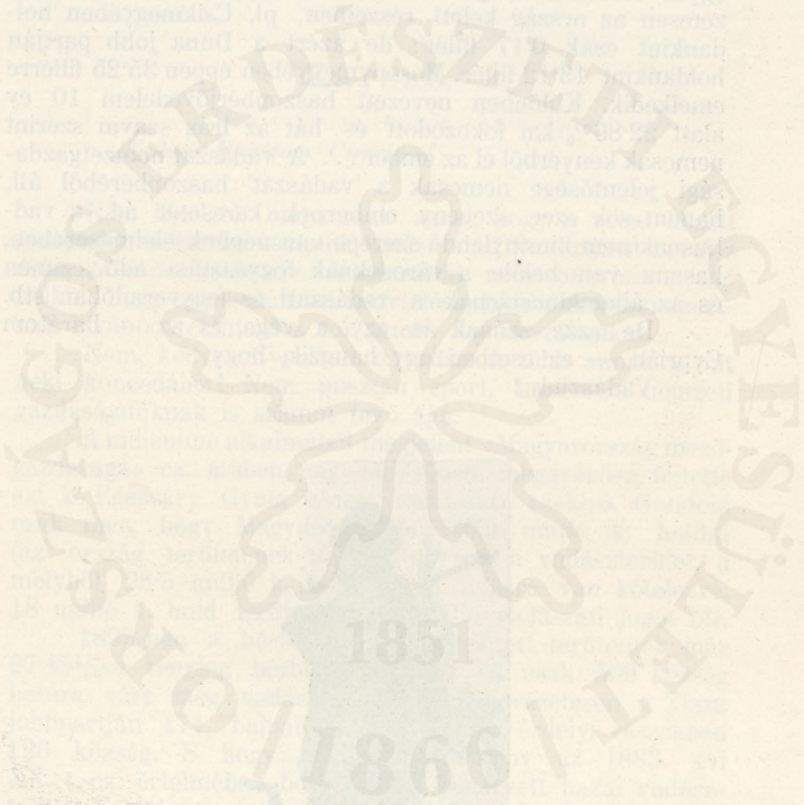
* Vadászlapp 1901., 23. sz.

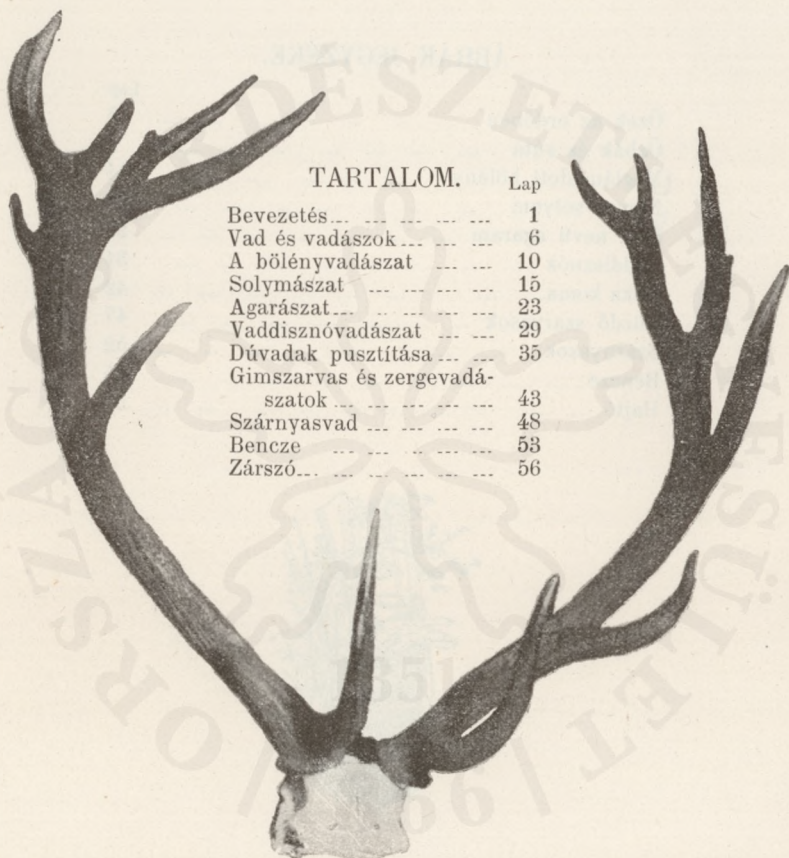
kisebb a föntebb kimutatottnál. Szóval, legalább 2·5 millió K.-ra becsülhető a jövedelem, melyet tőkésítve gondolva, nyilvánvaló, hogy a vadászat magában legalább 60 millió koronával emeli a hazai földbirtok értékét.

Nem állítom, hogy ez a haszonbérjövedelem, — melyből 52·81% közigazgatási célokra fordítatik, míg 30·40%-a birtokarányilag a tulajdonosok közt felosztatik s 16·70% egyéb célokra szolgál — valami nagy volna, mert nevezetesen az ország keleti részeiben, pl. Csikmegyében holdankint csak 0·17 fillér; de azért a Duna jobb partján holdankint 13·12 fillér, Mosonmegyében éppen 35·25 fillérré emelkedik. Különben nevezett haszonbérjövedelem 10 év alatt 22·86%-kal fokozódott és hát az Irás szavai szerint nemcsak kenyérből él az ember... A vadászat nemzetgazdasági jelentősége nemcsak a vadászat haszonbéréből áll, hanem sok ezer szegény embernek keresetet ad; a vadhusznak nem kicsinylendő szerepe van népünk élelmezésében, haszna van belőle a városoknak fogyasztási adó czimén és az államkincstárnak a vadászati és fegyveradóban stb.

De száz szónak is egy a vége, és az — barátom Cyprián — ez esetben úgy hangzik, hogy
Vadászüdv!

TARTALOM.

	Lap
Bevezetés... ..	1
Vad és vadászok... ..	6
A bölényvadászat... ..	10
Solymászat... ..	15
Agarászat... ..	23
Vaddisznóvadászat... ..	29
Dúvadak pusztítása... ..	35
Gimszarvas és zergevadászatok... ..	43
Szárnyasvad... ..	48
Bencze... ..	53
Zárszó... ..	56

ÁBRÁK JEGYZÉKE.

	Lap
Özek az erdőben	5
Özbak és suta	9
Megtámadott bölény	14
Nemes sólyom	22
Skiz nevű agaram	28
Vaddisznók	34
Róka koma	42
Küzdő szarvasok	47
Szárnyasok	52
Bencze	55
Hajtó	57

